

KORTESKEDÉS

ÉS

ELLENSZEREI.

ÍRTA

KEMÉNY ZSIGMOND.

ELSŐ FÜZET.

KOLOZSVÁRATT.

MDCCCXXIII.

A' kir. Lyceum' nyomdájában.

Nem véletlen határoz a polgári társaság fölött. Vannak általános okok, erkölcsiek és physikaiak, mellyek minden országban munkálnak, emelvén, fenntartván és buktatván azt. A véletlen ezeknek alárendelve van. Es ha egy ütközet – tehát egy részletes ok – ’tönkre juttatott valamelly állományt, létezni kellett olly általános oknak, melly eszközlé, hogy ezen állomány megsemmisüljen *egyetlen csata által*. A rómaiak szünetleni siker- és szerencsében részesedtek, m ig egy terv szerint igazgattának, s folytonos visszahanyailás kíséré más tervre áttértöket.” A főnirt sorokat olly írótól kölcsönöztem, kinél figyelmesebben és több tanolsággal senki sem olvasta a világesemények’ lapjait, vas-szorgalommal és páratlan elméellel nyomozván azon intézményeket, mellyek népeket emelének föl vagysülyesztenék alá. *Montesquieuről* szólok, kinek a’ törvények’ szelleméről! halhatatlan munkáját – pro lem sine matre creatam: mint maga a szerző a teremtő ész’ önérzetével nevezé, nem látván méltó elődét,

követésre érdemes mintát a még akkor töretlen pályán – az országlati tannal foglalkozó nem nélkülözheti. Mert korunk alig mutathat fel könyvet, mellyben több mély nézet és új eszme foglaltatnék; mellyből számosabb tényekből vonatnának világos elvek, vagy hasonló mennyiségű igazságok választékosabb, több oldalú és szélesebb körű műveltséggel terjesztetnének elő; mellyben az előadási modor rábeszélőbb, figyelmet billncselőbb, emlékezetbe tapodóbb volna; mellyet – végtére – inkább jellemzene őszinte, magas, pillanati érdeken és rögzött előítéleteken túlszárnyaló lélek s tiszta és széles látkörű nézettel a világot mozgató forradalmak’ fölleplezésekor és azon intézmények’, törvények’ és szokások’ bírálataiban, mellyek különböző nemzetek’ életigényeit vagy kóranyagait rejtek magukban.

Annak, ki Montesquieu’ fönidézett nézete’ helyességétől teljesen áthatva van, és hona’ boldogságát, miként szive’ érverését, élete’ föltételének tartja, e meggyőződés áldás és ostor keblében. Mert nem tekinthet többé tunya fatalismus’ tetterőtlenségével a polgári viszonyok’ szövedékibe; nem’ ígérhet gyermekies hittel *tabula votivat* a vakeset’ hatalmának, hogy az okok’ és következmények’ lánczolatától független törvények szerint zátonytól el-, és révbe bevezesse az alkotmányt; hanem törhetlen lélekéberséggel fogja kémleni a közállomány’ léteget; kísérni azon erőket és hatásokat, mellyek folytonosan munkálnak és változtatnak; mérlegelni a törekvés’ célját és a siker’ valószínűségét. S

ha látja, hogy a nemzet, mellynek ő is családtagja, letisztált elvek, próbát kiállóit országlati nézetek szerint, s olly irányban vezetetik, melly az elmélet' útmutatása és a gyakorlati élet' tapasztalásai által lön kijelölve; ha látja, hogy az álladalom' organismusa szabályosan működik, s erők, miknek együtt-hatása mellözhetetlen, egymás' ellenében nem pazéroltatnak el, s ha – végre-látja, hogy amaz átalakulási és kibontakozási folyam, melly egyébaránt épen annál fogva, mert érezheióleg létezik, régibb elhanyaglásra és bünös föltartóztatásra mutat, most természetes árkában, rombolás' előjelei nélkül és egy szebb jövendő' minden biztosítékaival halad: ha - mondom – mindezeket szemléli, lehetetlen, hogy azon legmagasabb öröm ne dagaszsa keblét, mellyet csordultig csak az élvezhet, ki megvan arról győződve, hogy ép, virágzó, és a világesemények' pályaterén szép hivatást igénylő haza' gyermeke, s ki egyszersmind azt is állhatatosan hiszi, hogy a gondviselés nem rendezi úgy az emberiség' ügyét, mint a kontár színműíró darabját, hol miután a személyek' egyéniségéből szoros következetességgel folytak ki a cselekvények, és a történet a jellemtől, a bonyolódás megelőzött okok' hatásától föltételeztetik, épen a kifejlődés' pontjain kiüti magát egy véletlen, előtűnik egy 'deus ex machina', s a múltakkali összefüggés nélkül végzi be az utósó felvonást. Nincs mért ismétljem, hogy ki Montesquieuvvel kevés szerepet tulajdonít népek' sorsa' intézésében a vak-esetnek, s minden általános romlást vagy állandó

boldogságot magának a nemzetnek bűneire vagy erényeire ró', az magasztos kéjézés' részese akkor, ha egészséges, élettől pezsgő, szépre, jóra, nagyra s dicsőre eszélyesen és kitartólag törekvő hon' polgára; mert biztosan reméli, hogy a józan számítás- és nemes fáradalmaktól a siker kimaradni nem fog.

De ha látja, hogy a nemzeti ügy nyers és feldolgozatlan eszmék' fővény alapjára építetik, és olly tervek által igényeltetik disz és felvirágzás, melylyek vagy lazul függenek össze, vagy pedig hasonlítanak Archimedes' nevezetes híró bárkájához, melly az egybealkotás' remeke volt ugyan, mert oldalai több sorú és gyors evezőkkel, árbocjai elégséges vitorlával, belrészei kényelmes nyughelyekkel, regényes kinézésű építményekkel, tág kúpokkal s magas és messzeragyogló tornyokkal ékesítettének fel; de mindezen' dicséretes tulajdonok mellett azon hibáskával bírt, hogy Syracusae' kikötőjéb – mellynek számára építettek – teljességgel be nem férhetett, s ennél fogva a bölcs Hiero király által gyorsan el is ajándékoztaték: ha – mondom – látja mindezeket, sajnálni fogja az elpazérolt erőt és időt; retteg a hatányosságnak, melly meghíúsult remények után nehezen szokott felüdülni, teljes kimerülésétől, és fájdalommal kérdendi: nyílik-e még rés a Danaidák' szerepénél czélszerűebb munkára?

És számára e szenvedésnél is van keserűbb fentartva, midőn tudnillik veszélyes kórjelenségek' téveszthetetlen nyomdokait észleli a nemzet-testen;

midőn a vérlüktetés lázra, a gyakorlatlan szem előtt egészséget hazudó arczpír sorvadásra, az idegek' könnyen ingerültsége azok' elványoltságára, a szem' sugárzó' fénye egy benemésztő tűz lobbanásaira mutat; midőn – mert minden crisis fölmagasztalt életnyilatkozatot idéz elő – nagy rugalmassága van az izmoknak s élénken mutatkozik erő, de e rugalmasság görcs' következése és ez erőt ájultság váltja bej midőn-végre – a beteges képzelődés (melly rendszerint minél meddőbb a jelen, annál felvirágozottabb jövőről ábrándoz) a halál' hódítmányait, a homok tér fölött tündéries ligeteket festő délibábként, rövid időre vidor életképekkel decorálja. Mit érezhet ekkor a hon' jövődjén aggódó férfi-kebel? Honnan leljen vigasztalást olly kedély, mely meggyőződéseik közül nem küszöbölheti ki azon lelket faggató tudást, hogy minden nép szerencsétlenségeit bűneivel szerzi meg? Kétségbe esnék és a laocooni fájdalmak' kínainál metszőbbeket érezne, ha némileg nem vigasztalná azon észzelet, hogy miként a skorpióban saját fulánkolásaira orvosság rejlik, úgy egy állomány' betegségei is gyakran önként kimutatják maguk ellen a' gyógyszerert.

És itt legyen szabad az általános eszmék' köréből visszavonulva, egy Magyarországon mutatkozó veszélyes kórállapotra fordítani pillanatainkat, mely már is pártkülönség nélkül legkomorabb aggodalmat vont minden belviszonyainkról mélyebben gondolkodók homlokára, fájdalomba sülyesztette a

tisztább érzésnek' keblét, és sűrű ködbe leplezé fajunk' sorsa felőli kilátásainknak szebb részét.

Nyissátok fel még egyszer Montesquieu' könyvét, azt, melly a romaiak' nagysága' és hanyatlása' okairól elmélkedik, és olvassátok meg azon országlati bűnlajstromban, melly az ó világ' leghatalmasabb birodalmának végpusztulását idézte elő, a következő nevezetes sorokat: *„A hír- és hivatal-szomjasok egész városok' és vidékek' népességét hozatták be Rómába, a szavazat-többséget megzavarni, vagy maguk? számára kicsikarni törekedvén; a gyűlések összeesküvéssé fajultak/ tanácskozó testületnek neveztetek néhány lázító-
nak becsődített csordája; a nép tekintélye kigúnyoltatok, törvényei önmaga előtt bábjátékká váltak} a féketlenség olly fokra hágott, hogy gyakran azt sem lehetett tudni: történt-e határozat vagy pedig nem? –* És midőn szemekkel végig futottatok e sorokon: bámulni fogtok azon hasonlatosságon, melly a romai tanácskozás sok és a testvérhoni közelebről tartott számos törvényhatósági gyűlések, a romai népcsőditések és korteskedéseink közt olly lélekrázólag mutatkozik, mintha egy felbőszült daemon sorolta volna átkunkra be jelenkorunk' évkönyvébe a hét dombon fekvő város' történetzetének legmocskosabb lapjait. S pedig ne gondoljátok, hogy nálunk a rossz buján nem fogja megtermeni fanyar gyümölcseit⁵ ne hígyétek, hogy egyenlő okoknak kedvünkért s a magyarok' istene' dicsőségére különböző következményei leen-

denek, s mi ott ragályéként *megmérgezi* a nemzettest' minden vércseppjét, itt egészségünkre fog válni: sőt lakoltatásunkra pazérlás lesz a gondviseléstől egy Odoacer és a herulusek, mert mi eléggé gyöngék vagyunk arra, hogy illy bűn' súlya alatt idegen kéz' lökése nélkül is öszveroskadjunk, ha korán *nem* térünk eszméletre, s gyorsan nem irtjuk ki álladalmunk' létegeből azon kórananyagot, melly vesztegetés által aljasodásra; s dúlongások közt fölforgatásra vezet.

Van azonban okunk biztosan remélleni, hogy a segíthetés' pillanatait, mellyek valóban máris drágák, nemzetünk nem hagyja nyomtalan lepergeni, s melőbb hatányos eszközökkel fékezendi *azon rakonczátlanságokat, mellyek hogy sok helyen fejtelenséget szültek, az a mi hibánk, s hogy zsarnokság alá nem ejtették, alkalmasint másnak erénye.*

És e reményre jogosít honunk' választottainak közrosszalása, mellyel a nyers erő által előidézett botrányos jeleneteket megbélyegezték; úgy szintén ama tény, miszerint közelebről alig találkozott tisztéletben álló egyén, kit olly gyanú terhelhetne, mintha akár elvei' kivívására, akár hivatalra vagy követségre emelkedés végett lelkét áruba bocsátott tömeg' ólmos botjait használta volna; továbbá azon buzgóság, mellyel a napi irodalom pártszínezet' különöse nélkül versenyezett a szóban forgó kicsapongások iránti aggodalmas visszatetszése' kitüntetésében, azokat egyenesen alkotmány-veszélyeztetés-

nek és hongyilkolásnak tekintvén; végre a királyi előadásoknak II-ik pontja, melly mind az országos közállapot' terjedelmét bölcs belátással felfogta, mind pedig a szükséges háritó eszközök' alkalmazására a törvényhozást következőleg szólítja fel: *Azon szomorú eseményekre, mellyeket némelly megyékben a közdolgok' tárgyalásához járulás' legfőbb nemesi kiváltságának gyakorlatában öldöklésekkel s mindennemű legsúlyosabb kicsapongásokkal közbenjötteknek ő felsége atyai szívének mély fájdalomával érzett, a Karok és Rendek figyelmöket fordítsák. Minthogy magában világos; miként ha ezeknek jövendőre elejök nem vétetik, a köztanácskozásokban minden súly és méltóság elenyésztetvén, a közgyülekezetben sem a személyes, sem dologügyi bátorlét; a szavazat' szabadsága pedig még annál kevésébe lesz föntartható. Ő felsége tehát legfőbb gondjai közé számítja, hogy a melly hiányok a megyei közgyűlések' tartásába már dicő emlékezetű nagyatyjának az 1790-ki kir. előadások' 5-ik pontjában intése szerint becsúsztak, azóta pedig a törvényes szabadság g a li visszaélés' emiutett fokáig növekedtenek, azoknak elenyésztetése és szükséges meggátlása iránt a Karok és Rendek a III r. 11 cz, 8-ik szakaszának s az 1723: 58-ik törvény cikknek értelméhez képest határozzanak s a legczélszerűbb eszközöket ő felsége' színe elébe terjesszék. *)*

*) Ezen bevezetés' írásakor szerző a megyei viszszaélések' megszüntetése' tárgyában kerületi vá-

A feladat sok, és csak nagy óvatossággal megoldható nehézségekkel van egybekötve; mert minden törekvésnek abban kell öszpontosulni, hogy a korlátlanságok megszüntessenek ugyan, de a municipalis rendszer-nemzetünknek méltán legföltetebb kincse, alkotmányunk' drága sajátsága, szabadságunk' erős védbástyája-alapjaiban meg ne rendíttessék. Arra kell törekedni, hogy a féketlenség gyűléstermeinkben ne tomboljon ugyan, földülva a jó rendet, koczkáztatva a szólásszabadságot, széttépve azon kegyeletet, mellyel olly helyekre, hol a *közügyek* fölött és a haza' jólétéről intézkednek, közelíteni szükség; de másfelől a hatányosság is ne folytassék el, mi nélkül a nemzet' élete csak lustán mozog, erőtlenül minden dicsőbb célra, férfiatlanul magasztos elszánásokra. Azon kell ügyekezni, hogy az elkobzott meggyőződésnek, rajongásra könnyen izgatható s csökönösségre természeténél fogva szertelenül hajlandó tudatlanságnak, és az akaratjában korlátot, s ha. fölizgattatik, büneiben mértéket alig ösmerő nyers erőnek zsarnokpálczája ketté töressék, és a vak tömeg' mindenhatóságának, ezen legbaromibb fetis-imádásnak, oltárai lerontassanak ugyan: de az önkormányzás' olly hön ótalmazott joga, isten tudná hányszor megszürt közvetőleges befolyás által, öncsalássá és szemfényvesztéssé ne ferdüljön, s annál kevésbbé

lasztmány' kinevezéséről mit sem tudott, mert e hír Kolozsvárra akkor még nem hathatott le, közvetkezőleg arról említést sem tehetett.

válják a közügyekbeni részvét néhány gondviselés-től kegyelteknek – úgy szólván – *regáléjává*. Abban szükség továbbá fáradozni, hogy hozandó határozataink által az aristocratia' túlsúlya, melly jelenleg álladalmunk' ékkövét teszi, és miként viszonyaink állanak – bár mit fecsegjen Böotia és az ábrándozok' világboldogítása-még soká fog nemzetiségünk' nélkülözhetetlen őrfala lenni, továbbra is épségben fentartassék ugyan, de átalakulásunk' megindult folyamának útjába torlasz ne vettesék, sőt előintézkedések emelkedjenek a mozgásba hozott új elemek' szabályos és helyes irányinni vezetésére, s rés töressék a többi osztályzatoknak is, mennyire a higgadt országlati tan javallja és sajátos körülményeink elfogadhatóvá teszik, az „alkotmány” sánczai közé befogadhatására. Végre minden gondolatainkat arra kell fordítani, hogy azon reformok, melyeket önérdékünk tanácsol, és a nyakunkra nőtt szükség' parancs-szava sürget, mint minden intézkedéseinkkel, úgy a törvényhatósági visszaélések' orvoslatára vivő új rendelkezések' életbe léptetése által is kitelhetőleg előmozdítottassanak ugyan: de csupán folytonos fejlesztés' utján, rázkodások és felforgatások nélkül, s annál kevésbbé pedig megyei rendszerünk' gyökeres organisatiojával, minek most legkevésbbe van napirendé és biztos kimenetelt jósló szerencse-csilagzaia.

Ámbár az ezen kényes tárgyban kielégítő eljárás minden lépten csoportos akadályokra talál,

mégis némi felbátorítást nyújt azon körülmény, hogy a korteskedés-szülte kórállapot sok részben önként föltárta saját mételyei ellen a sikeres gyógymódokat, és lelkesítő befolyást gyakorol az előtóduló fáradoalmak miatt olykor csüggeteggé vált kedélyre az arróli meggyőződés, miként alig létezik reformjaink' tárgykörében kérdés, mellynek megoldása idves eredményei által bővebb jutalmat osztana a haza' felvirágzásáért lángoló kebelnek, mint épen ez.

Mind a vállalat' súlya, mind 'pedig a siker' dija egyaránt ösztönül szolgálta megkísérteni felette töredékeny erőmet, ha csak azért is, hogy a több tehetséggel bírók buzdíttassanak a szigorú bírálat' tűzpróbáját kiálló munkák általi megszügyenyítésemre.

Röpiratom – mert sietve írt és rövid vakolataimul; egyébnek czímezni szerénytelenség volna három részre oszlik.

Az első rész futólagosan odavetett vonásokkal festi a korteskedés' veszélyes befolyását az erkölcsiségre, közszellemre, polgári erényekre, a szükséges hivatalhatósági tekintélyre' az alkotmányos szabadság' létezését biztosító s malasztjait szétárasztó rendre, a hozott törvények' pontos végrehajtására. Párhuzamot von az Európa' több országai-ban és honunkban divatozó corruptionnak eszközei, módszere, s annak az egyének' jellemére s az állomány' sorsára hatása közt, kimutatván, miként a nálunk szokássá vált telekvásárlás viszonyosán műinden létezők közül legkártékonyabb, akár a megvesztegetés alá eső tömeg' erkölcsére hatás' tekin-

tétében, akár az országlatra és közkezelésre nézve. Továbbá bebizonyítani törekszik, miszerint, midőn a korteskedés elvkérdésekben ólmos bottal és a nyers erő' demonstrációival rohanta megye-termeinket meg: a fejetlenséget és forradalmat hirdette ki, magát a polgári társaság alól, melly a személy- és vagyónbátorság' biztosításáért és biztosíthatása által létezik, tettel kivonta. Végre pedig azon ügyeinkbe belátók által közönségesen elősmert igazságot fejtegeti, miként e rakonczátlanságok' mielőbbi gátlása és szigorú megtorolása nélkül törvényhatósági rendszerünk, legalább mostani alakjában és jogkörével, fen nem állhat, s legtöbb haladási kérdéseink halálos lökést fognak kapni.

A második rész elősorolja a főbb nézeteket és kiindulási pontokat, mellyek e kórállapot' megszüntetésére ajánlatba hozattak. Mérlegeli az indítványozott terveket belbecs, kivihetőség és gyors siker ülés tekintetéből. Vizsgálat alá vonja: ezek közül mik és mennyire vannak kapcsolatban olly változtatásokkal, mellyek alkotmányunk' alapeszméibe ütköznek, s a dolgok' fenálló rendének formáit lényegesen átalakítják; olly eventualitásokkal, mik bekövetkezhetnek, s miket hatalmunkban áll most elő nem idézni, s késő utóbb, ha szintérre léptek és fegyveröket ellenünk fordítják, korlátozni akarni5 végre olly bizonyos rosszakkal, mellyek a javasloit tervek' elfogadásával együtt múlhatlanul fölmerülni fognak, azok' hasznait ellensúlyaikkal nevezetesen alászállítván, sőt ártalmaikkal szemben nyomaték nélkülivé tevén?

A harmadik rész előadja: mik volnának nézetem szerint az annyiszor említett kórállapot' eltávolítására törvényhozásilag és megyehatóságilag teendők?

Ha a nyavalya' diagnosisát pontosan közölhettem j ha némi mohón felkapott kísérleteknek, midőn gyakorlatba vétetnének, kifejtendő balságait föltárhattam; ha járulhaték bármi kis részben elfogadható tanácssal a gyógyszerek' alkalmaztatásában: akkor azon néhány héti fáradalomért, miben igénytelen munkám került, fejedelmi díjt nyertem.

Bevezetésül több szóm nincs azon megjegyzésen kívül, miként iratomban Magyarországra, s hem Erdélyre voltam tekintettel; mert nálunk helyenként üzetik ugyan korteskedés, de ritkán mutatkozott eddigien akkora kicsapongás, és olly közdepravatio, hogy megyei szoros rendőrségi szabályok a tanácskozás' méltóságát, a vélemény' szabadságát és a szavazati jog' szeplőtlenségét fenntartani ne volnának elégségesek: következőleg javaslatim közül sok már az által nevetségessé válnék, ha erdélyi állapotokra alkalmaztatnék.

Mind e mellett midőn röpiratom nem birand lelki élelményt és tanolságot nyújtani Erdélyhon' olvasó közönségének is: az nem a tárgyalt kérdés' érdektelenségére, de egyenesen a szerző' gyarlóságára rovassék.

ELSŐ RÉSZ.

I.

Röpiratom, mint címéről láthatták olvasóim, a korteskedésről szól

A *kortes*' szónyomozati magyarázatával nem szolgálhatok, s igen nagy köszönettel fogok annak tartozni, ki eredetéről felvilágosít; mért szerfelett kíváncsi Tagyok tudni: nyelvünkben csak indigenatust nyertt-é, vagy pedig valóságos benszületett tős, gyökeres polgár?

A *kortes*' tanszerű értelmezését – miután a magyar nemzet', számára készítettem könyvemet – tökéletesen föleslegesnek tartom. Mint a *házi borét* a családi életben, csaknem ollyforma tértívező nálunk a *kortes* az alkotmányosban. Egyaránt ösmerik *azt* és *ezt* még az utcza-seprők is, kik mint tudatig a lakaink előtti szemetet – a belső tisztogatás másnak levén dolga- ollykor tovább mozdítani néha elhordani is szokták; ösmerik – ismétlem; – mindkettőt, ha szintén az általok üzött botrányos szerepnek erkölcsi és polgári hatásait tudományosan taglalki nem is képesek. –

Én midőn munkám' első részében a korteskedés fenyeget, természeti tulajdonait, befolyását a nép' jellemére, közerkölcsiségre, a megyei hivatalha-

tóságok' állására, a törvények végrehajtására, haladási kérdéseinkre és honunk' jövődjére rajzoló, két szempontot különböztetek meg.

Tekintem *először* a korteskedést, mint hivatalra és követségre eljuthatás végett használt lélekvásárlást; *másodszor* mint elvek' megbuktatására gyakorlatba vett eszközt.

Történeztünknek kétségbe hozhatatlan tanutétele szerint is különböző korszakban fejlődőit ki-e-két neme az? elámított tömegre hivatkozásnak. Az a elsőnek tudnillik nyomdokai a régiség' szürkületes távolságában, a hagyományok' határköveinél enyésztek el: noha tagadhatatlan, hogy mi akkor kis mértékben, délczégsgéből vagy a becsvágy' apró szeszzenéseinek kielégítésére üzetett, most' alig egy 5 pár évtized ójta – tünteté ki egész irtózatosságában és következményeinek minden fertelmével kártékony hatalmát.

A másodikk – mennyire én tudom – Szathmárban a decemberi gyűlésen (1841-ben) vette eredetét

Az a megvesztegetés' sajtáságos neme: ez a nyers erő' zsarnokoskodása.; s végső fokon bunkócratia, egy: betolakodott új alkotmányos hatalom.

Adná az ég, hogy maradékaink többször emlegessék az ecsedi láppal pompázó megyét arról, mikép 'benne élt és szerze halántékaira hervadatlan babért *Kölcseynk*; mint arról, hogy ott találtaték fel, relvkérdéseink' tisztába hozatalára az' emberi agyhoz olly legyőzőleg szóló bizonyítási módszer; – Mit én azonban nem hiszek.

II

A korteskedés, mint választások' alkalmánál gyakorlott népvésztegetés.

„Minek olly nagy dolgot csinálni néhány csőbörnyi borból, melly olykor a népszerűsége kiszáradt flipjeire: öntetik, hogy a tömeg rokonszenvének kerekeit rövid időre élénk mozgásba hozza? Minek bűnül róni fel gubás nemességünknek azon ártatlan sajtóságát, minél fogva szívére lakatot vét – mint a komédiás marionettes szekrényére' s csak akkor nyitja föl azt, és mesterséges drótokon járhatja le hajlandóságának bábjátékait, ha a haza boldogítók ezen mulatságra néhány garasért belépti jegyet váltottak? Nem divatozik-é széles Európában, ezer alakot öltve magára, a corruptio? Még gyermekkoromban olvastam *Archenholzból*, hogy Angliában a választók különböző lobogók alatt csoportokra oszlanak. A párt' emberei fővegeikre színes szalagokat kötnek rivalgások közt, és hangszerek kíséretében vonulnak a szavazati sorompókhoz. A követségre kijelölt pedig a piacon magas emelvényre lép fel, s onnan intézi a néphez beszédét, melly aztán őt az érdekesebb kifejezésekre *hármas hurrahval* s közben egyegy kolóm-pérral és kotleós tojjással tiszteli még. S 1784-ben nem ígért-e a szép Devonshire-herczegnő Fox szá-

mára a kormos szénégetőknek minden szavazatért egy csókot? Mért akarunk épen mi bölcsebbek vagy erényesebbek lenni másoknál?” Illy figyelmeztetést intézett hozzám egyik *ösmerősem*, midőn röpiratom' tárgyáról értesítve lőn.

Mit neki akkor hosszason elmondani resteltem, föltárom most a közönség előtt, mellynek – nem kétlem – nevezetes töredéke osztozik *ösmerősem*' véleményében.

Nyilatkozatom egész eszmesornak fogja kezdő láncszemét tenni.

Állhatatosan hiszem hogy a megvesztegetés az alkotmányos országok organismusának kikerülhetlen következménye.

E nézet kétségkívül merész. Lássuk bebizonyítását. –

Nagy szón kezdem, de éretie nincs mért megijedni.

A népfelség – majestas populi – eszméje felette forradalmas és igen békeszerető fogalom, azon magyarázat szerint, mellyel felruháztuk.

Tekintsük példa' okáért azt előszer *Chapuy-Montlaville*' nézpqntjából, s aztán olly értelemben, millyet én röla a legnevezetesebb politikai tekintélyek után formáltam.

„Hajdan – eként szol az ösmeretes demagóg – követ és író – a tudatlanság' és szenteskedés' korszakában visszaéltek a váltással, általa törekedvén, felszentelni követelt igényeit bizonyos tekintélyeknek. S pedig ennél semmi nem lehetett ellen-

kezőbb a' kereszténységgel, melly a nép' kebelében született, általa s vele növekedett, míglen a föld' egyik szélétől a másikig tett útjában a sklávok' billncseit öszvetörte, hirdettetvén az isten' országát dúsnak és szegénynek egyaránt. A népfelség' elve vallásunk' eszméjében rejlék, s gyakorlatából felvirágozott, A hívők' roppant társadalma nevezte ki a püspököket, esperesteket és diaconusokat. Ezen egyszersmind vallásos és népszerű hatalom előtt meghunyászkodának a világ' nagyai; lehullanak a koronák, s míg Thaodosius a thessalonikai polgárok' vérével: borítva a sanctuarium' ajtajához lépett, Szent Ambrus, kit a nép választta, feltartóztatta őt a köszöbenj és a föld' parancsnoka letérdelt a kövezetre, és bűnön bánkodék. S míg ő lesújtva s elhagyattan sírt' messze hangzék a nép' győződelmf tombolása,"

„Mi ad életet- folytatja Chapuys-Montlaville – nálunk is az 1830-iki chartának? – Azon elv, melly homlokára írva van, s mi nélkül csak holt betű volna, tudnillik *a népfelség'* –

A tömegeből forr ki szüntelen minden kormányzási forma és politikai létegesítés. Az ő' akarata alkotmányozó' Az állományi erő általa vagy nevében, kénye" szerint és korlát nélkül gyakorolhatóik.

1840-ben bizonyos innepélyes alkalommal egy vakmerészségéről hites miuister (Thiers) feledve azon forradalom' elvét és tényeit, mellynek történetese volt, eként nyilatkozék: „El nem ösmerek más felséget, mint a királyét s a kamarákét; az

általak készül' törvények adnak jogokat, ezeken kívül semmi sem.

Mit mondanának illy doctrina terjesei, ha például a választási jogtól kirekesztett minden polgár rögtön a *Palais-Bourbon* elébe tódulva, döngögni kezdené öklével a kapukat és követelné, hogy a 459 törvényhozó, ki ott uralkodik, ösmerje el az általános szavazati jogot? Nem változtatnátok-e akkor meg bangótokat? Vitatnátok-e, hogy nincs más jag, mint mellyet törvény adj s közületek a legmerészebbik, az erkélyről lekiáltana-é; Vonuljatok vissza balga emberek, mert a mi tetszésünk ez!

S mi következnek, ha illy körölményben ti így szólanátok? – A *Palais-Bourbon* kicserélné házu-rait; s eltűnnének a törvények' készítői, mint eltűntek azok, kik 1789, s mint eltűntek azok, kik 1830 előtt törvényeket hoztak

Ha ellenben a kamara a tömege közelgésére az angol parlamentnek hasonló alkalommal követett moórárt fogadná el, ha a hatalom' gőgje meghunyászkodnék, és ti gyorsan elégítnétek ki a nép' legényeit: mi válnék – ezután – elvetekből? Hódolna annak; mit ti forradalom- és pártosságnak neveztek.” Illy értelme van a népfelség- doctrinájárik a frankhom túlzók' magyarázata szerint; A sarkesze, mellyen egész tanuk épöl következő: a tömeg azon közállományi intézményeken kívül is, melynek a polgári társaság' organismusát teszik, bír olly hatalommal, melly törvényeket szab és töröl el; jo-

gokat ad és'visszavon; uralkodási formákat dönt meg és állít fel.

Ezen elvnek a gyakorlati életben alig képzelhető *csendháborítás nélküli* alkalmazása. Felhozzaték ugyan Franciaországban 1841-ben; az uralkodó-helyettes' kinevezése és jogköre' iránt keletkezett vitatkozások közt, mikép midőn a nép bizonyos igazgatás rendszerre bízta a törvények' hozatalát és kiszolgáltatását; akkor a dolog természete szerint gyakorolhatja ugyan, de a cessionalis levélnek – más szóval az alkotmánynak – gyökeres megváltoztatása kirekesztőleg tőle, mint egyik szerződésre lépő féltől sem függhet. Tehát midőn közjogi életkérdések eldöntéséről van szó; akkor hivatkozni kell magára ' a népszvegre is,' azaz az úgynevezett ösgyűlések akaratára. – De véleményem' szerint illy nézeteknél ott' a bökkenő, hogy azok olly kamarákban, hol a' képviselők szabadalmak és születési előjogok szerint-, vagy akár meghatározott adózási censust fizető, akár bizonyos vagyon és' jövedelmi öszveggel bíró választók által szemeltetnek ki, mindig kivétel nélkül minoritásban fognak maradni, olly kamarák mellett pedig, hová az öszves tömeg fő szerint többsége küldené a tisztviselőket; tökéletesen feleslegesek, és teljesleg értelem nélküliek.

Akármerre forgassuk tehát a népfélség' fogal-

mának demagógi értelemben vett magyarázatát, az, ékes kifejezésekkel fölsallangozva, veszélyesnek nem tetszik ugyan olyak előtt, kik még nem (ismerik a protaeusi arczváltoztatást, melyet szemfényvesztő ügyességgel gyakorolni képes egy eszme, midőn eredeti alakjában megjelenni tanácsosinak nem tartja; de tegleg nélküli meztelenségben tekintve, más nem, mint a tömegekből kiinduló forradalmuk idolatriája.

Miután Chapuys-Montlaville, népfel ségrőli ökoskodásait látták olvasóim, megemlítem a magam' véleményét is, mellyben egyébaránt az országlati tannal foglalkozók alig találándanak egy szemernyi újdonságot.

A népfel ség nem más, mint azon eszme, melylyet a gondolat' csodálatos öszvetalálkozásánál fogva a franczia nemzeti gyűlés' tagjai a szónokszékből, II-ik József, II-ik Fridrik, II-ik Katharina és III-ik Gusztáv pedig a trónról ugyanazon időben és hasonló kifejezésekkel tanítottak, mond'ván, hogy az uralkodó az állomány' első szolgája, és a nép nem fejedelemért, hanem a fejedelem van a népért.

A népfel ség, nem más, mint azon eszme, melylyel az angol parlament 1789-ben az uralkodóhelyettes' jogai, fölött folyt vitatkozás' alkalmával minden párt-árnyéklat nélküli öszhangzással következőleg nyilatkoztatott ki: a korona' joga olly átruházás, mellyet a brit nép ősi szabadságából tön; egy depositum az első hivatalhatóság' kezében.

S mi egyéb végre a népfelség, mint azon jogok' öszvege, mellyet-hogy a genevai bölcs' műszavait, használjam-a polgári társaságba lépő embercsoport eszményileg bírt egy pillanattig, hogy az-tón a viszont csak eszményileg létező egyesülési kötmény által örökre az országlati organismusnak áibocsásoü?

És itt jegyezzük meg' e szót: *örökre* mert ezen épül az egész tannak békebiztosító alapja? különben a tömeg, melly vak és erős, mint az' agg Sámson, bősülségében jogosan rázhatta nyakunkra az alkotmány' oszlopsorát.

A népfelség' eszméje mellett, ha forradalmi' értelemben nem vétettetik, különböző igazgatási rendszerek állhatnak fel széles jogkörrel és állaradósá-gukról teljes biztosítékokkal; mi legvilágosabban abból tűnik ki, hogy egy hódító- Napoleon-, ki romokból készített hatalmának talapot, s egy autocrator – Sándor czár –, kinek meg kénye s kedved volt azon talap, mellyen a birodalom' minden kutasainak személy- és vagyonbátorsága nyugvék, nem rettegének e tan' elismerésétől, és több alkalommal hirdetésétől. –

Most – tovább haladva – kérdem: mi egy' alkotmányos ország? Olly polgári társaság, mellyben következő elv: *„semmit rólunk rajtunk kívül”* szűkebb vagy' tágabb értelemben – mert teljes jelentőségében sehol és soha nem alkalmaztathatik – az uralkodási rendszer' kiindulási pontjává van téve, s működéseibe beleszövődik.

De mi módon?

Két tény által:

Iszer Az álladalmi működés' tárgyának, mennyi csak lehetséges, különválasztása s egymástól fütetlen s egymást kölcsönösen korlátozó és súlyegyénben tartó intézményekre bizása által. Ezen intézmények felette inproprius kifejezéssel közállományi hatalmoknak nevezetnek. – Számosan tudniillik arról győződének meg – és ezen állhatatos hitök részint tiszta elméletből, részint pedig a gyakorlati élet' drágán vásárlóit tapasztalataiból eredett –, hogy a *szabadság*, azaz a személy' és birtok' bátorléte, – mert e szó itt még csak annyit jelent – koczkáztatik, ha ugyanazon személy vagy erkölcsi testület egyedi; magában a törvényhozás' és végrehajtás' jogát; mivel ekkor félni lehet, miszerint gyakran azért fognak zsarnoki törvények hozatni, hogy aztán zsarnokilag végre is hajtassanak, Továbbá úgy is veszélynek van kitéve a szabadság, ha a bírászkodás joga a törvényhozástól vagy végrehajtástól nincs különválasztva; mert ha *azzal* van egybekötve, akkor a polgár' élete és vagyona önkény' martalékává válhatik, korlátlan mód nyújtatván ' a magános boszu' és a rossz szenvedelyek kielégítésére, ha pedig ezzel van összezsátolva' rettegnünk kell, hogy bíráinkban bakókat lelünk. – Árnya sincs végre a szabadságnak ott, hol egy személy vagy erkölcsi testület van kirekesztő birtokában mindezeknek.

Illy meggyőződés mérte ki a közállományi hatalmoknak egymástól kitelhetőleg független provinciáit.

De az álladalmi működés tárgyainak különválasztása ezen elvre: *semmit rólunk rajtunk kívül* vonatkozólag, csak negatívus szabály, csupán előkészítő intézkedés, s hogy úgy szóljak: csak szántás; de még nem magvetés; mert egyedül azt eszközli ki, hogy egy' egyén vagy erkölcsi testület nem ölelheti polypus-karral át a polgári társaság' minden életnyilatkozatait, s eként rés nyílik, út tárul föl, több elemeknek bevezetésére. És így áll elő aztán

2szor Azon tény, miszerint a nagy tömeg akarata különböző csatornákon és sokféle vegyítésekben a közjogi formák korábe vonatik, és az országlat' gépének néhány fő pontjaira alkalmaztatva, az egész gép' megindításában' kerekeinek forgatásában, s ha szükség, a mozgás' szabálytanságainak korlátozásában nevezetes részt vészen.

De minden félreértések' kikerülésére megjegyzem, miként a nagy tömeg' akarata, mennyiben közállományi hatalommá emeltetik, még eddig elé Európa semmi alkotmányos országában sem vétetett betű szerinti értelemben, hanem sok tekintetben *csak egy törvényes fictio*. Állításomat fölvilágosítom. A népszveg szándékát leginkább kiviheti a közállományi hatalmak közül abban, mélyben az ügyek' intézésére képviselőket küld. De – hogy egyebet mellőzzek – csak azt kérdem: vajjon ezen követek a népszveg' fő szerinti többségének akaratóból foglalják-e el hivatásukat; meghallgatták-e' a többség' véleményét s híven tolmácsolhatják-e? – Ott bizonyosan nem, hol születési előjogok, és szabadítékok'

osztályainak köréből és osztályai által – tehát Karok’ és Rendek’ rendszerével- történik a választás; ott sem, hol – Klüber szerint – az uralkodási forma a monarchiái, aristocratiai és democratiai elvek’ czélszerű vegyületéből alakult; ott sem, hol – mint Jtotteck értelmezte – a *józan többség*, azaz bizonyos adó-öszevetet fizető, vagy meghatározott vagyonnal és jövedelemmel bíró egyénekből szerkezeit választókerület küld követeket; végtére ott sem, hol-’ Pólitz szerint – a polgárzati három főérdek: földbirtok, ipar és intelligentia, egyenlőn képviseltetnek. És hol van Európában alkotmányos ország, mellyben e négy mód közül valamelyik ne alkalmaztatnék? Azonban noha e közakarát sok tekintetben – mint mondám – csak *fictio* és egyéb nem is igen lehet: mindazáltal úgy is, mint jelenleg a jól rendezett állományokban, kivált a szoros értelemben vett képviselietekben, nyilatkozik, csak a leghódolobb tisztelet’ mély érzésével említettetik; mert lerontatta azon oltárokat, mellyekre a féketlen önkény’ bálvány-istene volt helyheztetve, és kivezetett a szenny’, szolgaság’ és tíz csapás’ nyomorult földéről.

Már taglalgatásaimban egy lépcsővel tovább haladhatva, kérdem: az országlati hatalmak közül mellyik az, melly czélszerűen gyakoroltathatik a közakarát’ legvilágosabb nyilvánítási módszere, azaz’ képviseliet által?

Egyik sem más elemek’ tökéletes kirekesztésével; de azok’ viszonyos befogadása mellett (egyedül a *törvényhozás*: mert épen ez mutatja ki a pol-

gári társaságba egyesült embertömeg' törekvése' irányához vivő utakat. De mivel először illy hatalom' feladata nagyszerű, mert az általa kiszabott politikai törvények határozzák meg, hogy minek kell, vagy minek nem kell az álladalom' célja' elérésére történni, és hogy mik azok, mellyek e cél' tekintetében megengedtetnek, azaz szabad kényre bízhatók; mivel másodsor e hatalom adja meg beltermeszeténél fogva a többieknek is típusát, és főleg a végrehajtásnak azon jellemvonásokat kell visszajugároztatni, mellyek tőle kölcsönöztek; mivel harmadsor e hatalomnak olly szerkezete van, melyben a nevezetesebb rész – a „képviselők” testülete – nem élethosszára kinevezett, hanem koronként változó tagokból alakul: a felhozott tételekből az, ki az emberi gyarlóságot és a szenvedélyeket ismeri; ki elmélet' útján is tudja, minő kútfőből melly ágai kígyóznak ki az eredményeknek; ki – végre szemét a mindennapi élet' észlelésétől nem zárta makacson el, az – ismétlem – rögtön képes kivonni ezen következtetéseket:

a) A végrehajtó hatalom, melly nem lélektelen és szolgálai eszköz, hanem önállósággal bíró erő, sokszor, és könnyen jöhet a törvényhozással meg hasonlásba elv' és cselekvési modor' tekintetében, is ennél fogva akkor is, midőn magának minden más alányomó súlyt nem követel, törekedhetik arra, hogy öszhangzást a másik félnek megváltoztatásával víjjon ki. De ez a rábeszélés' egyszerű fegyvereivel nem mindig sikerülhet. Mi csoda tehát, ha olykor az igé-

ret' és jutalmazás' csábszereit is használja, ha jogsosság' igénytet a politika tanácsatainak martalékul veti, ha nem vallva ugyan magáénak azon elvet, hogy a cél az eszközöket megszenteli, mégis egyes esetekben az okokkal meggyőzés'' terhes és küzdelmes arénájáról a bűvásárlás' áru-piaczára lép.

Mély erkölcsi érzés, tágkörű világnézet – melly mindenütt felleli azon nyomdokokat, miket a történeészet' végetlen birodalmában a bőszült Nemesis' megjelenése hagyott maga után – szükséges arra, hogy a kormányok örökké tisztán tartsák kezöket a Judás-pénz' megajánlásától. Illy Seraph-kebel' és Cherub-bölcsesség' utánzását – talán annak jeléül,' hogy a föld az ég' számára tartatik fön, és rajta) a pokolnak idő-múlási joga nincs – gyönyörrel lehet ugyan egyes esetekben szemlélni, de állaadólag föltennünk a kérlelhetetlen eszély tiltja. – A gyakorlati élet' embere az elősoroltakból könnyen kivonhatja azt is, hogy

b.) Minél több érdek fejlődik ki egy alkotmányos Országban, s minél inkább várhatni azok' törvényhozás általi kielégítését, vagy háttérbe nyomását, annál számosabban fognak találkozni olly egyének, kik a testök' minden eredetében tomboló bees-í vágy' kielégítésére és a hatásszomjnak, ezen legcsilapíthatlanabb szenvedélynek táplálására vezető esz-közökben választékosok nem leendenek, és mohón ragadják meg magok' kitüntetésére vagy céljaik

keresztülkorbácslására a vesztegetés' kínálkozó alkalmait.

Tegyék még ide azt is, hogy alkotmányos státusokban az önkormányzás' elve az alsóbb intézményekre szorosabb vagy tágabb értelemben kiterjeszkedik és még az olly állományokban is, hol a központosítás rendszere a helyhatósági élet' szabadabb' nyilatkozatait elfojtotta, a kerületek s városok, sőt – községek is belügyeik' több nemeit magok kezelik, és tisztviselőiket viszont számos módosítások'' kai szabadon választják.

Megszámlálhatók-e tehát azon csatornák, melylyékből, több idves eredmények mellett, a corruptiól bűne is kiömlik?

Mem muíták el azonban a polgárok ezen ragály' föltartóztatására, hová lehet, egészségi sorompókat vonni.

Így p. o. a felülről kiinduló lélekvásárlást gátolni? törekszik a frankhoni *Code Electoral* az 1830n kozott saptemberi törvény lső cikkelye' következő szavaival: *minden képviselő, ki fizetéses hivatalt fogad el, úgy tekintetik, mintha ezen tette által a követkamura' tagságáról lemondott volna;* és a 4ik cikkely szerint csak akkor léphet vissza, ha kiküldők újra megválasztják.

Európa' több országában,; hol tudnillik a minister hivatalánál fogva nem egyszersmind kamara-tag az, kit a kormány tárczával tisztelt meg, ha a képvisелеk' sorába akar tartozni, bár melly mérték-

ben is bírná küldőinek rokon-szenvét, kénytelen új választás alá vetni magát.

Illy természetű óvó-szerek közé tartozott hazánkban is azon inkább szenvedély-tolmácsolta, mint eszély által javasolt szabály, miszerint a követ esküt tett le arról, hogy bizonyos évekig az igazgatás' kinevezésétől függő hivatalt nem vállal el. –

A tömegeből kiinduló megvesztegetések' fékezése a választás körüli intéző, rendőri és büntető szabályok' feladata.

Ezeknek sincs hiányával az alkotmányos Európa.

És mégis – nézetem szerint – a legbárgyúbb követelések' egyike volna az, hogy szabad országokban, hol az emberi hatányosságoknak és polgári erényeknek annyi mező nyílt, ne mutatkozzék semmi rés a visszaélésre és gyarlóságokra. Ti a tömegnek befolyást adván a közdolgokra, ezer érdeket ráztatok fel és milliók' sorsát kötöttétek a többség' akaratához, melly azt, mint triumphans szekér a rabokat, magához billncselte s erős lánczokori hordja; ti gyakran egy törvényhozási nap' vita-terhes határozatába egy század' jövődjét szorítottátok be – mint a mágus szeszes üvegébe azon szellemet, melly szabadra bocsátva, csoda-erővel ront és alkot-, és midőn már a megállapodás' mérlege bizonytalankodva ing, módot nyújtatok egy kerületnek, egy városnak, néhány befolyásos egyénnek, hogy szándéka' súlyát a serpenyőbe vesse; ti a nyilvánosság' kedvéért fölhagyátok izgatni

sajtó által a szenvedélyt, s midőn minden kebel forr és a hatányosság' egész köre a rábeszélés' szikrától villanyos lökésekkel kap, kihirdetitek a nép' közgyűését, pártoljátok az associatiót és meetingeket, s így költitek fel a hőbb vérünkben, a végsőségre hajló jellemben, a becsvágy' kesely-körmétől szaggatott mellben a mindent kockáztatás' elszántságát: aztán ha ezeket megtevétek, catoi szigorral követelitek, hogy annyi érdek, szenvedély, eltörlő befolyás, ábrándos hit, félelem, remény, kétségbeesés a kötelesség' és erkölcs' oltárain lobogó tűznél hamvvá égesse minden gyarlóságait, s önaldozattal lökje el magától a megvesztegetés' csábját, mint ama vértana, ki midőn az elébe vezetett kéjhölgy' bájaira a bűn-vágyat születni érzi minden erezetében, nyelvét harapta el, hogy a fájdalom az érzéki ingereket eloltsa.

Nem, nem! ez lehetetlen igény, kivihetetlen feladat, s valamint Jordantzky püspök, midőn egy alkalommal szónoklata a fiatalság' zajától félbe szakasztaték, vigasztalásul írta naplójába, hogy *murmur juventutis regno coaevus*: úgy jegyzem én meg nem örömmel, de meggyőződésből, miként a vesztegetés együtt jár az alkotmányos léttel. Olly földi vám ez, melly az égi hozomány' – a képvi-selet' – becséből, míg halandók fogunk maradni, mindig levonatik.

Azonban, mivel a választáskori megvesztegetés- mellőzve az erkölcsi tekinteteket, s csak politikai nézpontról véve – olly tény, mi jogellenesen

változtatja a részletes- helyi – többséget, mellynek öszvegeből támad a közakarát, többé vagy kevésbbé *fictióvá*; s eként, ha rakoncztalanul üzetik, a népvéleménynek – mi különben is, mint főnebb említők, már is sok törvényes átszűrődésen ment keresztül- alakját annyira elferdíti, hogy eredeti vonásaira ráösmerni megfeszített személlal is bajos volna: ennél fogva szoros kötelessége a polgári társaságnak, törekvését arra fordítani, hogy mennyiben egyéb czélaival öszhangzásban van, a corruptio ‘ esetei ritkuljanak s botrányossága csökkenjen.

Jól rendezett alkotmányos ország az, mellyben 1-szer a felülről kiinduló lélekvásárlás olly ritkán történhetik, hogy egész testületek’ elmérgezése lehetetlenséggel határos; de egyszersmind túlságig vitt korlátok es rendszeresített gyanakodás s bizodalmatlanság által nincsenek a legmunkásabb egyének a kormányzáshoz közelítéstől erkölcsileg távol tartva, idő előtti rokkantságra kárhoztatva; vagy épen azok megbélyegezve, kik különben is eléggé örömtelenül s helyzetökből folyó gyakori félreértés közt viselik a közigazgatás’ terheit. – A végrehajtó hatalom pedig – mellynek gyöngesége és alélt-sága mindig a nemzettestben lappangó veszélyes kórállapotra mutat – a visszaélésektől szertelen óvakodás miatt nem fosztatott meg életvidorságától, hatányosságától, függetlenségétől, s nem vált. – a méltóság’ fénykörét, mißt egy színésznő fattyúgyémánt-koronáját, csak a közönség’ mulattatására,

és színházi tapsért hordván halántékain – egy zsarnok országgyűlési többség’ zaklatásának gúnytárgyává.

Jól rendezett akotmányos ország az, mellyben 2-szor a vagyon és míveltség nélküli tömeg dobra ütött meggyőződésének botrányos árverése sok akadályljal jár, és a választások’ magasztos helyétől a féketlen becsvágy’ erkölcsrontó üzlete távol tartatik, mint a zsidó synagógából a pénzhamisítók kikorbácsoltatának: de másfelől Dracot megszegyenítő kérlelhetetlenséggel nem kutatják ki rendőri szabályok parányi visszaéléseit azon szabadságnak, melly inkább végkép kiköltözik a hazából, mintsem szünetlen politiai felügyelet alatt legyen; továbbá mogorva törvények nem fojtjuk el ama zajt, mozgást, forrást és pezsgést, melly a közélet’ terén, hol erők küzdenek, vélemények csatáznak, mindig fog mutatkozni, ha nem akarjuk, hogy e tér czinteremmé váljék, mellynek első halottja a nyilvánosság legyen; végre pedig maga a büntető jog – melly a választáskori tetemes kihágásokért lakoltat-. sem ölt szokatlan hévvel vállaira véres palástot, hogy szemlélésétől az, kinek az élet és vagyon nem valami polyva-ócsó dolog, elrettenve, inkább a házi csendes kandalló mellett nyugtassa tagjait, mintsem azon kaptányok felé, melylyek a közügyek’ szeplőtlenségét őrzik, útnak induljon. Persze, ha ezen tekintetekre ügyelni nem kellene, könnyű volna halmozva írni a megvesztegetés elleni rendeleteket, s midőn mint sebzett orosz-

lant, ketreczbe zárták a végrehajtó hatalmat, s az egyszerű polgárok ellen szóló minden pontot tíz évi börtönnel vagy bitófával fölékesíténk, kétségkívül hanyatt bukik a corruptio, de az alkotmány is ridegen fog tengeni, s aligha zöld tavaszt látand.

Hosszadalmason fejtem ki azon meggyőződésemet, miszerint a megvesztegetés az alkotmányos országok' organismusának kikerülhetlen következménye, és ellene nagy tapintattal választott óvszereknek kell ugyan használtatni, mert különben a nép' erkölcsisége sülyed; a közállomány durván megsértetik, sőt halálos dőfést is szenvedhet: de teljes kigyógyulást még nagyobb bajok' beállása nélkül józanon remélni – képtelenség.

Hogy ezen véleményemmel legkevésbbé sem akartam legyezni a mi korteskedéseinket s féktelenségeit védeni, ha egész röpiratom' eddigi irányából bőven észrevehető nem volt volna – min én igen tudnék csodálkozni – akkor a legitt következő sorokból is eléggé fölvilágland, mellyben bátran állítom, miként Európa' szabadelvűbb országai a gazdagok és hatalmasok' önössége miatt - kik magánérdekeik' védelmére proletariusokat gyűjteni és a tömeg' kegyének hízelgeni szoktak – koránt sem látták el magokat még elég éber intézkedésekkel a corruptio megelőzésére, s elég hatos és szigorú végrehajtással dicsekvő törvényekkel annak megbüntetésére; minélfogva a megvesztegetés nálók is olykor nagy garral és szemtelenséggel üzetik; *azonban sehol sem olly botrányosan és anny*

veszély' kíséretében, mint épen a magyarok' honában.

Vonjunk bizonyítás' kedvéért egy rövid párhuzamot.

Franciaországban a júliusi forradalomkor is, az 1820-iki reactio-szülte törvények által – mellyek a legelviselhetlenebb pénz-aristocrazia' befolyásának adtak túlsúlyt – választott egyénekből álló kamara, ezen eredeti bűnénél fogva nem volt hajlandó olly képviseleti rendszerrel ajándékozni meg az országot, melly a birtoktalanok' fölforgatási vágyának ne nyisson ugyan tág mezőt, de egyszerűsmind ne játszódjék minden hatalmat a dúsak' és hivatalnokok' kezébe. Következőleg ott még most is annyira szűkkeblű nézetekből szőtt *Code Electoral* divatozik, hogy a teljes kort ért polgároknak alig ötvened része foly be a képviseletbe. – Angliában századok óta figyelemmel volt az aristocrazia arra, hogy a közönségesebb sorsú emberek is, míg azon kiabálásban fárasztják tüdőiket, hogy ők politikai jogokkal bírnak, ne olly lényegtelen tárgyért küzdjenek, mint a boldog emlékezetű *Abdera'* tisztos polgárai, midőn a számár' árnyának birtoka felett perbe elegyedtek; ennél fogva a' britanniai tiszta jövedelem-kimutatásra épített választási jog mindig viszonyosán szélesecske körű volt, és meg lehetős számú egyént ruházott befolyással föl. A reform-bill pedig a szorító szabályokon még sokat tágított. Azonban jelenleg is, noha példa' okáért a földtulajdonos és örökös haszonbérllő tíz font ster-

ling tiszta jövedelem mellett szavazattal bír, Albionban nincsenek annyin részesítve a választási jogban, mint például Erdélyben, ámbár természetesen az osztozás igazságosabb elveken épül.

Az idézett adatokból párhuzamunk' számára két következtetés foly.

Egyik az, hogy Franciaországban legalább háromszor kevesebb levén a választók' száma, mint Magyarhonban, hasonló vesztegetési düh, és a gátló rendelmények' egyforma hiánya mellett is háromszor kisebb volna a választáskori corruption köre. Hát még mennyire csekélyebbre fog szorulni? ha mérlegbe vesszük azon bizodalom' szabályozatabb viszonyait, a törvények' szigorúságát és gyors végrehajtását. — De — ellenvethetik olvasóim legalább Angliára nézt, hol aránylag sokkal számosabbak a választók, mint Hunniában, s hol száz ezereket költenek egy követségért, bizonyosan más fordulatot vesz a dolog. Alig hiszem. Taglalgassuk bár. Igaz ugyan, hogy ott a szavazattal birok' összeve viszonyosán meghaladja a Magyarországét. De ezen körülmény még nem elhatározó. Britanniában tudnillik a megvesztegetés' tűzhelye a földmivelést üző osztály. Általában semmi foglalkozás' neme nem hozza olly állandó és szoros kapcsolatba s nem vonja annyira függő helyzetbe a kevés vagyionút a dússal, mint a minőben áll az ügynevezett kisebb haszonbérő a földtulajdonoshoz. Itt elég alkalom merülhet fel a telekvásárlásra, és kevés ellenállhatási erő. Azonban ki figyelemmel vizsgálja a

reform-billt még nevezetesebb argumentumot is lel. Szerinte tudnillik – mint említtem – 10 f. st. tiszta jövedelem azon minimum, mellyet kimutatni tartozik a földműves, ha követ-választásban részesedni akar. A városi polgárnak az ad választási jogot, ha bebizonyítja, hogy saját házából legalább 10 f. st. évenkénti bért von, vagy pedig ő fizet másnak esztendőnként ugyan akkora öszveg házbért. így tehát – megjegyyezhetné valaki – alkalmasint egyenlő kedvezéssel látta el a reform-bill a műipart és földművelést, a várost és mezőt. – Világértsem; alig van valami, melly olly gorombán rászedje az embert, mint ezen egyenlőség’ külszíne. A minimumos mezei gazdának épen 10 f. st. tiszta jövedelme van. Hiszen ezt kelle neki kimutatni. Ellenben ammimumos polgárnak a 10 ft. st. évi bér, ha ház-tulajdonos, jövedelme’ csak egy részét teszi, mert neki – miután nem magyar nemes ember, ki ha három ősi szilvafával bír, semmi *lealacsonító*, idegen szótár szerint *becsületes* kereset-módra nem szánja el magát – ezen kívül még van boltja, műhelye, mestersége, vagy másféle üzlete. A házbért fizető minimumosnak pedig ezen egy életszüksége épen akkora, mint a minimumos mezei gazdának minden tiszta jövedelme. És mi világlik czélunkra ki illy adatokból? Hogy Anglia’ városaiban sok olly Arát-magasságú pont van, hová – legalább az ócsó – megvesztegetés’ hullámai föl nem csapkodhatnak, míg ellenben azok könnyen elérik a szegény mezei gazda’ lakhelyeit. – Már most fordítsuk pillanatain-

kat Magyarországra. Itt a polgár még törvényhozásróli valóságos befolyással nem dicsekedhetik, anánlfogva eddigelé senkinek eszébe sem jutott a követválasztáskori megvesztegetés' divatát a királyi városokba behozni. Tehát nálunk is a corruptio kevés kivétellel falun és a megyei hatóság alatt levő helységekben s mezővárosokban fordul elő; mert jobbára ezekben lakik a nemesi rend. Már most, ha összehasonlítjuk a mi nemességünk' számát a három szigetből álló királyság' földbirtokosainak és földbérlőinek azon részével, melly tiszta jövedelménél fogva választási joggal bír, s melly-mint főnebb mondám – legnagyobb mértékben esik a megvesztegetés' martalékává: úgy fogjuk találni, hogy azok emezeket mennyiségben viszonylag sokkal felülhaladják. Hiszen egyedül ama táblabíró úr, ki a *döntő Moherekkel* a bunkócratia' gyönyörét előszerízlelteté meg, több szavazót vezet még elvkérdések' megvitatására is a megyeház' udvarára és termébe, mint a mennyivel foly be egész Skottország' földbirtokos osztálya a parlament! tagok' választására. Es e szerint nyomosabb vizsgálat után alig ha nem fog kisülni azon tény, hogy Magyarországbán a *választáskori megvesztegetés' köre csakúgy au tággabb még mint Angliában is.*

A főnidézt adatainkból párhuzamunk' számárra kifolyó *másik* következtetés pedig az, hogy Franciaországban – hol igen csekély kivételekkel a 200 francnyi direct adót fizető egyének bírnak választási joggal – a legsikertelenebb kísérlet volna itatás' árán

a kamarákba betolakodni akarni. – Angliára nézt is – ha egyébiránt figyelmünkkel nem is kísérők az ottani közéleti malasztban és visszaélésben egyaránt dús nyilatkozatait – már csak a múlt lapon közlött megjegyzésekből rábukkanhatnánk azon tényre, hogy alkalmasint nem sok követségre vágyó uraság jut olly gondolatra, hogy a választók’ függetlenségét - ellenkezőleg az erős Gibraltar’ ostromakor követett taktikával: mert ott éhség győzött-folytonos lakmározás által hódítsa meg. Hiszen erre kevés kilátást nyújt a városi polgárnak, a földtulajdonosnak - mert Britanniában a fekvővagyon kevés számú nagybirtokosok közt oszlik meg és a közép haszonbérlőnek jövedelmi viszonya. A kicsiny haszonbérlők közt is minden a családhoz tartozó foglalatosság nélküli 18 éves suhancz – mint nálunk – nem szavazhatván, a gondos gazda, ha lelkösmeretét árverésre bocsátja, kétségkívül olly jutalmazási módot fog kívánni, mellynek több láttata van. Ezeknél fogva csupa elmélet’ útján is kisüthetjük azt, hogy Angliában a tivornyázás’ csábszere nem nagy szerepet játszhatik, s legfőlebb a választás’ napján a begyült vagy hozatott vendégek’ szívesen fogadására üti fel zászlóját. Es ha már egy pusztán józan okosság által néhány közjogi adatból vont következtetést félnénk elfogadni, tudván, milly sokképen hazudtolja meg a theoriát a gyakorlati élet: nyissunk ki valamelly angol alkotmányról irt kézikönyvet, s benne megtalálándjuk azon törvényt, melly 500 f. sterlingig bünteti azt, ki szavazat-nyerésért

megvesztegetést üz. Tudjuk, milly szigorú az angol törvényei' végrehajtásában. Tűrhetne hát békén olly tilalom-rontást, melly szemtelen üzlete fölött nyíltan hordja a czégért; melly nem-mint a dugárus' belopott kötényeivel-kijátszodja a rendőri figyelmet, de – mint a rabló-nyílt út közepére áll, gúnyolva a társadalom' erejét? Ez lehetetlenség volna. És valóssággal meg sem történik. Miként van hát csakugyan divatban a corruptio? – kérdi olvasóm. Úgy, mint lakik Párizsban sok olly váltójegyhamisító, zsebtolvaj és elszökött gályarab, kinek termetéről, arczárói és koráról pontos személyes leírást készített a mindig szem-füles rendőség; de a bűnös szörnyen lelékeny eszű, s szakjában mesterileg avatott művész, s ennél fogva vendég-hajat illeszt fejére, gentlemani öltözetben sétál, hangját, járásmodorját elváltoztatja, ügyel arczának izomjátékára, sőt ha antinousi szépség volna, vitriolt is önt pofáira: szóval *ösmeretlenne válik*. Az angol követségre kijelöltek' ügybarátai tehát nem vonatják, ott hol vándorutaikban sok szavazóra találnak, félre a falu' harangját, s informatio végett a templom vagy korecsma előtt nem állanak – sülttel és kenyérral megrakott szekerekkel körülsorompoltatva magukat az ötvenes hordó' tetejére, mint Bacchus atyánk, midőn Indiából megérkezett, és ezen emelvényről – hol természetesen alattok van minden szívre szóló argumentatio, mint a rossz színész ömledézése a sűgőlyukban – nem kiáltják magyar egyszerűséggel: *igyunk barátim!* – De illy Hogarth' vázlataira méltó világ-boldogí-

tási praeludium helyett, nem tömjénezvén akkor is a nyilvánosságnak, midőn a gyarlóság illetlen dolgokra öztönzi őket, titokban jóelőre elengedik *farmereiknek* a haszonbért, vagy minden különös okadás nélkül a befolyásos városi polgár' műhelyéből, boltjából, gyárából gyakran vásárolnak drága áron és nagy mennyiségben portékát. S miután az emberi agy csakugyan furfangos szer, az engedményekben és kedvezésekben részesedők önként kitálják pártfogóik iránti kötelességeket. Az is megtörténik, hogy az új parlamenti tag, miután már a megválasztatás³⁶ örömszerűségét kiürítette, egy csendes órában gondolkodni kezd az isteni bölcs gondviselésről, melly a szíveknek erősebb dobogást enged, és ilyenkor fölnyitja honfi érzelmekre és áldozati készsége; mire legvilágosabb példa – így okoskodik magában-azon kedély-emelő jelenet, midőn Y... grófságban-hol én is mint követségre kijelölt léptem fel – a legtávolabb vidékekről érkeztek a választás' helyére olly szegény haszonbérlok, kiknek egy magas elvért-melly személyemben is képviseltetik – tett úti költségek háztartásukban zavart okozott. Nem, jámbor emberek ! e nélkülözést hideg vérrel tűrni vadság volna. – Én viszem – eként végzi meditatioit a haza' oltárára az áldozatot, s maradjon nektek a tett' dicsősége. – A szavazat-adásérti úti költség' későbbi visszafordítását a tudós jogtanár *Blackstone* is szabadosnak tartja. Illy módokon kerül Angliában néha százezrekben a megválasztás. Mi a lobogókkal megjelenést, hármas

hurrahat, a kijelöltek' szónoklatait stb. illeti: ezek a nép' összegyülekezhetési jogából annyira közvetlenül folynak, hogy minden e tárgyban tilalmazás a britt alkotmány' szelleme ellen volna. – S gondoljatok-e, hogy azon corruptio, melly az Európa' polgárosodott országaiban divatozók közt még a leg-szemhezökőbb, tudnillik az angliai, veszélyesebb és botrányosabb, mint a miénk? – En ellenkező véleményben vagyok. – A britann egy tényre lelkösmeretét vásárolja meg a választónak; mi még efelett azt kívánjuk, hogy legalább két hétig józan eszt is adja el, és előttünk részegedjék le, mint a helota, de nem azért, hogy a spártai tanolságot vonjon belőle. – Ő azon mezőre, hol a nevelés és élet olly lassan irtanak – a néperkölcsiségbe – egy gyomot ültetett, tudnillik a corruptiól csábjaira hajlékonyságot; mi még ezzel sem elégedve meg, a hasznos magvak' elfogadására teszszük alkalmatlanná, a tivornyázás' és korhelség' mocsaraiba süllyesztvén. Ő megbántotta az álladalmot, midőn polgárokba, kik jogaikkal nyereszkednek, indifferentismust öntött a közügyek iránt; mi pedig egy fogással kétszer támadjuk meg hazánkat, midőn ezen közönyösséget szintúgy felidézve, a népet engedetlenné is tettük. – Mert fog-e illendőleg függeni tisztviselőjétől az, ki őt, mint hivatalvadászót, karon fogta, hogy együtt ne bukjanak sárba, átölelte, hogy kitartók legyenek: *ez a féketlenségben, az az elnézésben?* Az angol hízeleg a nép' kegyének, helyzete' tekintélyét megóva; mi hízelgünk annak, emberi méltóságunkat el-

dobván. – Az inkább aristocraticus fogás lehet ugyan: de ez inkább megalacsonító és anarchicus.

En tehát bátran állítom, hogy *Magyarországban a választáskori megvesztegetés' neme botrányosából mint másutt.*

Párhuzamom' számára teszek kiegészítésül még néhány észrevételt.

Noha Angol- és Franciaországban évenként országgyűlés tartatik, mindazáltal a követválasztás ott 7, itt pedig 5 esztendőre történik. Magyarhonban 3 évben egyszer hivatnak össze a Rendek, s mindig új választás mellett. – A francia központosítási rendszerével elvont minden életet és befolyást a helyhatóságok' köréből. Az ottani megyék a közkezelésnek önállás és saját akarat nélküli eszközei; kevés házi pénztárról és apró czélokra - többnyire felső helybehagyás mellett-rendelkezhetnek. Ennyi minden befolyásuk. *Köztanácsuk* legfőlebb harmincz tagból áll, kik 9 évre választatnak olly egyénektől, kik 200 franc direct adót fizetnek, vagy a király által kinevezett s ingyen szolgáló közhivatalnokok, vagy továbbá legalább 1200 franc nyngpénzt vonó, szolgálatból kilépett, száraz s tengeri katonatisztek, vagy végre tudós-társasági tagok, ügyvédkedő jogtanárok. A *köztanács* nyilvános üléseket sem tarthat, proclamatiokat és körleveleket nem irhát, még azon kerülethez (arrondissement) sem, melly példa' okáért magában a megyében s tőle némi függésben van, de a mellynek egyébaránt – hogy közbe szöve jegyezzem meg –

viszont a pénzaristocratiának szerfelett bókoló éhek szerint választatik meg *tanácsa*. Ezekből látható, hogy Franciaországban a megyei hivatalok' bétöltésekori corruptiora nincs sem inger, sem alkalom. Angliában fejlettebb municipal-rendszer van ugyan; de ennek is hatásköre a politicus mozgalmakbani szerep vit élre nem terjed ki, s nem szolgálj a gazdagodásra könnyű eszközül. Tehát miatta lélekvásárlás sem igen üzetik. Ezen adatokból eléggé kiviláglik, hogy *Magyarországon a választás körüli megvesztegetésekre gyakrabban kerül alkalom elő; mint másutt.*

Továbbá a corruptio nálunk is előidézi mindazon rosszakat, miket más alkotmányos országokban a társadalom''⁶⁶ organismusa és a közakarat' nyilváníthatása ellen elkövet, midőn a törvényhozó hatalom' szerkezetét alapjaiban rongálja meg. Azonban honunkban még ezen kiívül, municipalis rendszerünk' következésében, ítélőszékeket mérgez ragályával j a közkezelés' nevezetes ágát bizhatja tisztátalan kezekre, a rendőri szabályokat teheti erőtlenné vagy pártcélok''⁶⁷ eszközévé, a törvények' végrehajtását függesztheti föl: *tehát nálunk a választások körüli megvesztegetésnek az álladalom'' organismusdra kártékonyabb befolyása van^ mint másutt.*

Végre sehol olly minden józan értelmet kigúnyoló és a polgári társaságot a mívelt világ' méltó megvetésének pellengérére helyező előjoggal nem bírnak az emberek, hogy azon okból, mert egy bünt

elkövettek, szabadosan űzhessenek többféle bűnök-
ket; azaz, nincs keresztény alkotmányos ország e
földtekén a magyarokén kívül, mellyben a válasz-
tásra készülődő egyének azért, mert csábítok vagy
lelköket adják el, kevés kivétellel néhány napig *tett-*
leg pátenst kapjanak, hogy egyszersmind szabadon
törhessenek föl házakat, rabolják ki a másként-gon-
dolkodók' élestárát, ólmosbotozzák meg az utczán
járókat, s néhány embert rövid úton a más világra
tegyenek át. Hiszen ha valaki azt indítványozná,
hogy jó ugyan a személy- és vagyonsbátorság, a-
zonban a változatosság' kedvéért tűzzünk ki éven-
ként bizonyos szünnapokat, mellyekben a törvények
tekintélye fölfüggesztetvén, az előjáróság minden
alattvalóval, a formásságok' nyűgétől mentien, tel-
jesleg szabados kénye szerint bánják: én pártolnám
ezt, ha korteskedésünk' jogtapodásainak surragat-
umául ajánlhatnák; mert a végén is kevesebb rossz
szervedély és aljas érdek férhet néhány velem nem
mindennapi érintkezésben álló és magának mivelt-
séget igénylő egyén' keblében, mint a bárdolatlan
s a rövid leszámolásokra előre készülő tömegben.
Párhuzamomnak tehát utósó pontja azon megjegy-
zés, miként *csak nálunk lép fel a választás-*
kori corruptio vele semmi kapcsolatban nem ál-
ló rakonczatlanságok' kíséretében.

III.

A nyers erő' zsarnoksága és a bunkócratia.

Miután voltak megyék, hol azok, kik hivatalra vágyának, vagy kimerítvén régibb vesztegetések által jövedelem-fonásaikat s elpazarolván vagyonukat; vagy pedig népszerűtlenségük miatt áldozat' útján sem reméllvén kétségtelen többséget nyerni; vagy-végre a bős szellemet, mit gondatlanul földidéztek, fékezni nem bírván, eltűrték, sőt olykor tekintetükkel magok is segítették azon máitöbbé nem visszaélést, hanem forradalmi jeleneteket, midőn egyik párt a másikat a választáskor nem szavattal legyőzni, hanem ólmos botokkal és a vérengzés' más fegyvereivel a közgyűlések' helyéről kiszorítani törekszik: könnyű volt látni azoknak, kiket az isten vaksággal nem ajándékozott meg mert valósággal olykor megnyugtatóul szolgál szemünkén egy kevés hájog, és még senki sem irigyelte Cassandra' szerepét-könnyű volt, ismétlem? látni, mikép a büntetlenül diadalmaskodó nyers erő koránt sem fogja beérni azzal, hogy a megüresült hivatalhelyekre védenceit föltojja, hanem a társadalom' ájultságát használva, dulongásait más mezőkre is átviendi.

Hiszen ha egyik család gyűlöli a másikat, mint a korsz, hévvel és kitartással; ha merész a boszúban, mint az arab, és csaknem házi erény-

nek tartja csökkenteni a befolyást, melyet versenytársa gyakorol, gyanúsítani az elvet, mit ez vall magáénak, s inkább megtagadni kitűzött irányát, mintsem ellenségével pályázzon feléje? noha tán e tényre keblének minden meggyőződése lélekvádlólag jajdul föl: mi kell ekkor egyéb, mint egy alkalomból merített példa, hogy a közállomány sem eszközzel, sem erővel nem bír a legdurvább féketlenségek' zabolázására, midőn azok bizonyos formák' védelme alatt és bizonyos körülmények' paizsával födeztetve úzik kicsapongásaikat; mi kell-mondom-illy észlelésnél egyéb, hogy az engesztelhetlen indulat megbuktatást czéljaira kikutasson és felhasználjon minden analogus viszonyokat, melyekben hasonlóképen a polgári társaság' elnézésére vagy erőtleniségére számolhat?

Ha továbbá a választáskori féketlenségekre hideg ön össég, vagy olly rajongó hit, melly magánérdekeknek illynemű pártolásával is a közügyet gondolta elősegélleni, szolgált csábszerü; akkor is, miután az állomány' organismusának minden erezete nem lazult föl ezen materia peccansnak magából kilökésére, sőt azt vérebe olvadni hagyá: minő természetes volt, hogy a bűn szigorú következetességgel tartson szemlét a magán- vagy osztályzati érdekek'' nemein, és a rendzavarás' lobo-góját mindenüvé fölplántálja, hol hasonló sértetlen aegis alatt reméllé állhatni?

Vallja meg kiki, miként illy körülményekben a visszalépés nehéz, és *facilis descensus Averno*,

Én nem is csodálkozom, *hogy a nyers erő vége-
iére az elvkérdéseket támadta meg/ sőt azon
sem, hogy a korteskedésből bunkócratia vált.*

Legyen szabad – miután a gróf Andrassy Károly által feltalált műszót nem terjesztem ki általánosan az egész korteskedésre, sem a míveletlen tömegnek országos ügyeink körüli minden zsarnokoskodására, hanem csak azok' bizonyos fokozatára – fogalomhatározását adni a bunkócratiának, és kijelölni a határvonalakat, mellyeken belől a nyers erő' demonstratioi többé nem kicsapongások, hanem forradalmi bélyeget hordanak magokon.

Ha valaki tömeget veszteget meg, s azok' szavataival viszi keresztül akarátát: *ez nagy mértékű visszaélés.*

Ha a közgyűlésre becsődített emberek közül *egyének* útjokban, vagy a székező helységben valakit megvernek, kirabolnak, megcsonkítanak, vagy legyilkolnak: *ez a cselekvőktől elkövetett s különböző fenyítő szabályok alá eső crimen, öszvekötvé a vezetőkre nézt körülményekhez mért több vagy kevesebb imputatióval.*

Ha *tömeg* csap össze tömeggel, vagy rohan meg egyént útban vagy gyűlés'' helyén: *ez kétes természetit tény, s azon alak szerint, mellyben megjelenik, lehet crimen, vagy fajul lázadássá, s itt a határvonalat kimutatni pontosan az fogja tudni, ki szorosán meghatározhatja: a vagyont s életet dúló czimboraság mikor rabló bandages mikor guerilla? – a közállományi biztosí-*

tékok által védett viszonyok? megtámadása mikor csak erőszakos tény, mikor ököljog – a szándékos gyújtogatás” hányszori esete, s minő elterjedtsége egyszerű crimen, vagy pedig a közrend fölforgatása, stb?

Ha végtére a tömeg fegyveresen ront be a meggyeterembe, meggátolni a gyűlés’ folyamatát, részére csikarni ki határozatait; ha véleményükért a közhelyen egyének fenyegettetnek olly boszúállási nemekkel, miknek végrehajtása közkereset alá eső tény volna; ha végre valaki ott rohantatik vagy veretik meg, kap sebet vagy legyilkoltatik: *ez lázadás, mellyetén nem elpalástolásul, hanem csak gunyképen neveztem bunkócratiának*, azon modorban, mint például az alföldön a nép a zshiványt szegénylegénynek’ hívja.

De mi okból lázadás?

Könnyű megmagyarázni. – Illy alakú bűn ha sem csupán egyént sért, s nem is csak közvetőleg a társadalmat, mennyiben tudnillik ez, már fenállásánál fogva, magáénak tekinti a polgárokon elkövetett bántalmakat, hogy megtorolhassa: *hanem tulajdon az állomány’ organismusa” működésének szegül erőszakkal ellen*, épen úgy, mintha egy bírót, mikor ítéletet mond, ütnének föbbe; egy követet, midőn szónokiam akar, az ablakon vetnének ki; a végrehajtó hatalom’ személyeseit, mikor azok egy halálra törvény által kárhoztatottat vészto-helyre visznek, szalasztanak dorongokkal meg. Ha tehát illy merény nem lázadás, akkor e szónak értelme nincs,

Franciaországban XIV-ik Lajos a parlament tagjait egy lovagló-ostorral hajtotta ki gyűléstermőkből. ‚Ez hallatlan zsarnokság!’ kiáltjátok ti a világtörténezzettel, s méltán; mert ha egy uralkodó rontja szét a társadalmi formákat, azt az országlati tan *zsarnokságnak* nevezi. – Nálunk a tömeg ólmos bottal veri szét a megyegyűlési, és az országlati tan a társadalmi formáknak a nép általi összetörését *lázadásnak* nevezi. S miért vonakodtok most e szót kimondani? Talán azon mértékben tartjátok igen szelídnek, mennyivel durvább hajhászati eszköz az ólmosbot, mint a lovagló-ostor? Ennek kell tulajdonítanom, ha nem akarom hinni azon vakságot, hogy a nyers erőt imádjátok, mint tisztelte a régi egyiptomi az *Apist* akkor is, midőn az szarvaival fellökte.

Erdélyben hűtlenség’ mocskával bélyegzi egy törvény, ki országgyűlésre vagy octavákra utazó tagot megver, s pedig mikor e merény elkövetetik, nincs öszveszerkesztve, nincs működésben, vagy legalább a sértett’ jelenlétén kívül foglalkozik a diæta és forum. En e szigort túlvittnek tartom; de érteni tudom. Ti a tanácskozó terem’ *szentek szentébeni* vérengzés iránt engedékenyebbek vagytok-é, mint mi olly bűn’ megtorlásában, melly csak közvetőleg sérti az álladalmi erőkben rejlı *majestas populi-t*; de a mellynek megváltoztatását több mint kétszáz év leforgása alatt soha sem indítványoztuk? Vagy talán csekélyebb egy törvényszéknél a helyhatósági gyűlés, azon intézmény, mellyet ti annyira és olly méltán bálványoztok?

De nem akarván előlegezni eszméket, melyeknek fejtegetése és alkalmazása későbbre való: most minden következetlenségi vád' kikerülése végett csak azt jegyzem meg, mikép választásból kiinduló' események is fajulhatnak bunkócratiává; azonban mivel a tisztújítás és követküldés évek alatt kerül elő, míg alkotmányos és magánjogi életkérdések fölött egy esztendőben több versen nyílik vitatkozásra alkalom: természetes, hogy a bunkócratia, ha már egyszer fölütötte fejét, gyakrabban jelenkezik az utóbbiakkal együtt. Csupán ez okból mutatom bé ezt és a nyers erőt most főként elvkérdések" társaságában, nem tagadván egyébaránt, hogy más színű tárgyakkal is jöhet kapcsolatba.-

A nyers erőnek gögje az értelemmel szemben, Doria Gianettinonak ezen mondása: „Egy fűrt a nagybátyám' szakállából többet nyom a mérlegben, mint az egész bölcs signoria' akarata”, inkább föllázítja a vért, ha szintén következményei csekélyebbek is, mint Omárnak, ki az alexandriai könyvtárt lángba borította, azon okoskodása: „Minden, mit e pergamen-tekercek magukba foglalnak, vagy megvan a Koránban, s ekkor fölesleges; vagy nincs, s ekkor ártalmas.” Mert *Omar* az ész' létezését nem ösmerte el; *Gianettino* befolyását gúnyolta ki. *Az* vastag tudatlanság volt, *ez* szemtelen önkény.

Nálunk néhány izgató a *tömeg'* ólmos botját veti az okok' ellenserpenyőjébe, és agianettinói elviselhetetlen dacz nemcsak tekintélyét gúnyolja ki

azon testületnek, melly ellen nyilai intézvék, de az egész alkotmányt és hont veszélybe dönti.

Hiszen. garázdálkodásai mellett is sok nagy nyomatékú pont mentbe utasításainkban és olly képviselők foglalnak széket országgyűlésünkben, kiknek értelmök, ösmereteik és munkásságuk elég kezeség, hogy törvényhozásunk ez alkalommal sem fogja hivatását elhanyagolni: így szólnak azok, kik a tömeg' rakonzátlan előtolakodását kárhozzatják ugyan, de zajgásainak elhatározó fontosságot nem tulajdonítanak.

Igaz: a kortesvezérek nem küldöttek még a *caudiumi furcán* keresztül, mint gonosztevőt vagy hadi rabot, a bilincsre vert intelligentiát; még haladási kérdéseinknek egész öszvegét nem vetették máglyára, sőt sok korszerű javaslat ment át a közgyűléseken, mert többnyire figyelmököt vagy elkerülte vagy kijátszotta. De azon aránylag rövid idő alatt is, mellyben a bunkócratia túlnyomósággal dicsekvék, nem bukott-é meg a házi adó, és végrehajthaték-é az 1832/6: 11-ik cikkely? – S épen ott a bökkenő, miszerint hazánkban az utasítások által a törvényhozás, és azon jognál fogva, hogy a nemzet maga hajtja végre hozott törvényeit, a közvetlen teljesedésbe vétel nagy mértékben függvén a' megyéktől: tehát kik municipiumainkban hatalom-szóval uralkodhatnak, azok alkotmányunk' gépének mozgó eszközeit kényök szerint tartóztatják fel, és midőn a szabadítékos osztály' azon része, melly vagyontalansága miatt míveletlen, avult

visszaélésekhez tapodó, megvesztegethető, előítéletes és ingerlékeny, fogna túlsúlyra vergődni-minek lehetsége már bebizonyosult – és vezetői megösmertnék a hely’ színével annyira, hogy értse: minő pontokra kell, ha a régi jó állapotot megvédeni, az az ősi zavarainkat örökíteni akarja, ellenhatásának teljes erejét szegezni: akkor bizonyára minden haladási kérdéseink fölött pálcza töretik.

S pedig a viszonyok már is nyakunkra nőttek. Csaknem 30 éve, hogy az európai béke terhes áldozatokkal fentartatik. Ezen időt a népeknek belügyeik’ rendbehozására kellett volna fordítani, Hol történtek elmulasztások, s minő nemzeteket nyom az alkalom-pazarlás’ véteksúlya? ennek megbírálása czéломra nem tartozik, de annyi minden esetre bizonyos, hogy legalább a magyar teendőinek még csak kapuinál áll.

Mint a drámában a sebesebb élet, a gyorsított cselekvényesség, a csomóknak, mikből az elhátározó események kimerülnek, fejlődése és minden érdeknek egy központ felé tódulása a darab’ végéhez közelgetésére mutat: úgy győzik meg tagadhatatlan jelenségek a figyelmes vizsgálót arról, hogy a közbéke, az európai hegaemonia’ tagjainak éber ördödése s kölcsönös aggodalmi mellett is, szerepének nagyobb részét eljátszotta. Mikor vettetik a hadkoczka el? És a politikai s társadalmi viszonyok’ rétegei alatt elfojtva rejlő vész-elem, mint egykor Herculanut a Vezúv, lávakitöréssel borítja-e el az egész európai polgárosodást, vagy földingás-

kint repeszi meg egyes állományok' épületeit? – Ezek olly kérdések, mellyek az emberi ész' hozzávetésein felyül lebegnek. De annyi bizonyos, hogy fordulatpont' párkányán állunk és viharos napok várnak ránk. Ezt csak az kétli, ki semmi profécziának hitelt nem ad, a száz esztendő's kalendárium' időjólslatain kívül.

Sok nemzetnek lehet felette hasznos, de nekünk múlhatatlan a belállapotot jól rendezni el addig, míg a vaskörülmények más gondokra szólítanak. A magyarnak sok viszályos érdeket kell határain belől kiegyenlíteni, sok gyöngé oldalakat földözni, sok gyúlékony anyagot széthordani5 különben az európai conflagratió' első lángjai fölötte fognak egybecsapni.

De ha ez tekintet alá sem jőne; ha az uralkodó-gyűlések' jegyzőkönyvei az események' hatalmát váltig föl tudnák tartóztatni 5 ha a diplomatia' csillapításai mindig lefegyverkeztethetnék a népek' szenvedélyeit, és egy autocrator' világ-hódítási vágyát, mint Göthe' *Novellájában*' a kis gyermek' éneke az oroszlan' haragját; ha Szajna' és Néva' árjai medreikből soha ki nem csapnának; ha Lajos Filep' életéhez a közbéke' sok feltételei nem volnának is csatolva, és minden mélyebb értelem nélkül irata Potemkin Chersonesus' diadalkapúira: „*Itt visz az út Byzantiumba*”: akkor sem olly könnyű feladat átalakulásunk' szerencsés végrehajtása, mit kevés fáradsággal és sok óvakodás nélkül is elérhetnénk.

Sőt minden egyesült arra, hogy nemzetünk' jobb sorsra vergődését terhessé s vész-körzötté tegye. Utunk meredek, s mélységek fölött vonul el.

Tekintsünk szét.

A polgárosodás olly országokon, mellyek befolyásának hosszason ellen állottak, többé kevésbé mindig meg szokta magát böszülni. A régi viszonyok – azon korszaknak örökségei, melly már eltűnt, magával vive szükségeit, de a segítségi eszközöket, mint had után a vasümeget és pánczért, még a nép' vállain hagyta – egyszerre elviselhetlenül kezdek nyomni az embereket. Kiki érzi a zsibbadást, de okait nem látja. Nyugtalanság lepi a kedélyeket meg, s vágy, mellynek még sem alakja, sem czélja. Ekkor előáll néhány merész izgató, s rá mutat a bilincsek-re, mik sorvasztanak; rá a söppedékekre, mellyek sülyedéssel fenyegetne; önerőre s önszerepre emlékeztet, és – kitűzi a tovább-haladás" zászlóját.

„Ne gondoljátok, hogy a ki a forradalmat megindította, mozgásait vezetni tudja”. – Így szól *Machiavelli* a félreértett ember, a halhatatlan író.

Kik előszer hallak a reform' szavát, az álladalom' régi formáiból kitekintenek az idegen miveltség' sugár-özöne felé; miként az ember, ha sokáig volt elzárva egy épületbe, mellynek sötét folyosója s mély ablakai nappal is örök szürkületet okoztak: midőn az ajk tő fölnyittatik, gyorsan a küszöbre és kápráztató fény közé lép. Kettő, mit ekkor érez és bizonyosnak tart; *egyik*, hogy kün minden olly ragyogó és kéjdzús; *másik*, hogy ben minden ha-

lalsötét és untat így vannak a véleményvezetők is, midőn az idegen polgárosodás' csillámai az avult intézmények' rendszerén keresztültörnek. Ki újítani kezdett, háttérbe tolatik a túlságosoktól. Minden mozgásban van. A kül-míveltség' vélt és valóságos eszközei mohón ragadtatnak meg. Egyik eszme a nyilvános élet' vérébe olvadj másik anorganicus természettel kering erezeiteiben. Mint az olly némberek, kik gyöngeségök" áldozatául estek, midőn utóbb törvényes viszonyba lépnek, rendszerint anyai érzés nélküliek azon gyermekekhez, kik létezésökkel az elhagyottság', megvettetés' és keserűség' napjaira emlékeztetnek: úgy a közvélemény is az új elvekeli szövetségében többnyire túlszigorúvá válik a régi és fenálló iránt.

Illyenkor aztán ama kisebb szám, melly magánérdekből vagy tunyaságból az általános maradás mellett volt, de a megtámadás' hevétől elrettenve, némává lőn, visszavonula és a cselekvények' színhelyéről örökre eltűnni látszék, a másik párt' balfogásait és elhamarkodását hasznára fordítván, csapatonként vissza tér régi zászlói alá, és a háttározatlan jelleműeket – kik, a haladás' embereinek még a tiszteletet igénylő historiai jogokon is a polgárosodás' nevében ollykor úzótt kis vandalismusai miatt, közönyösségökből kiragadtatának – magához vonván, a reform' tábora ellen átalkodott csatát kezd víni.

A győzelem pedig teljesen egyik félé sem, de a nevezetesebb eredmények csakugyan sok küzdés

és csalatott remény után a haladás' ügyének jutnak osztályrészül. Sőt gyakran a koreszmék azon mellék-diadalt is inneplik, hogy a visszahatás saját nevét nem tartván eléggé jóhangzatúnak, idegennel – a reform' szótárából kölcsönzettel – cseréli fel.

Így egyenlítették lassanként ki a mély köz, melly a hátra maradt népeket a polgárosodástól elválasztá.

A reactionak meg van nemleges érdeme.

Nélküle a tapasztalatlan újítási viszketeg sok létező hasznot áldozott volna csillámló bábjátékért fel: mint üveg-gyöngyért és réz-pikkelyért az indus odadobja hosszas fáradsággal szerzett termé-nyeit.

A reactio a politikai tárgyak' belbecsének őseredetét elősegíti.

Mit itt általánosan mondtam, annyi módosítás mellett, mennyit a helyi körülmények szoktak előidézni, illeszthető nemzetünk' kibontakozási folyamára is. Benne múltunk' képét vázlatban föltaláljuk. Nálunk is a maradozók nem voltak mindig szenvedőlegesen; sőt a védő állást megtámadóval is cserélték föl. Gátlásaik erőnk' ősmertetére, bírálataik eszméink' kitisztulására vezetének. Es eddig minden helyesen történt.

Ím azonban 1841-ben véletlenül, mintha felhőből érkezett volna-mint egy meteorkő-betör tanácskozó-termünkbe a nyers erő. Kísérete következetlenség es kicsapongás; szabálytalan hatányosság és dermedt csökönyösség; féketlen boszanko-

dás az ellenvéleményre, mellyel találkozik, vagy a kárhoztatásra, mellytől tart; erőszakoskodás és vérboszu; hízélgés egynek, bizodalmatlanság minden iránt 1 rajongás és terrorismus; az erkölcsi felelőség teljes hiánya, és arrólí meggyőződés, hogy a nagy szám a gyávaság' gyalázatát vagy a merészség' veszélyeit eltávolítja.

Természetesen olly közcsapás – mert annak ösmerte el minden pártszínezet – nem kiméi meg semmi rendet, semmi jogot, semmi kegyeletet. De ez szerencsétlenségünk' olly ága, mellyről én még most szólni nem akarok, mert elfoglalva a másik tart, az tudillik, hogy az új suprematia mellett legnevezetesebb ügyeink' elintézésére alig van kilátásunk.

Megvallom őszintén, hogy nem tartok azon hires francia szónokkal, ki egy alkalommal eként nyilatkozék: *„A néptömegben határtalan értelmesség rejlik. Nem ugyan a parányszerű részletek körüli értelmesség, vagy olly gyakorlottság, melly fegyverzett szemmel is alig látható tárgyakat fődöz fel, hanem azon óriás- és termékeny felfogás, melly egy pillantással az egész láthatár’’ terét keresztül futja, kikémlí a jövendőt, és ihletés által érzi az események' jelentékenységét, a tények’’ következményeit, a veszély' terjedelmét és a gyógyszerek’’ erejét«*

Tudom azt, hogy például a néger azon rengetegben sem téved el, mellybe legelőszer ment vadat üzni, vagy üldözéstől menekülni; sőt a fák' állásáról, a gyökerek' kigyózásáról, egy ágról, egy ké-

regről képes magát rögtön tájékozni. Tudom, hogy tisztán lát ott is, hová az európai' szem-éle el nem hat, meghall olly zajt, minek nesze mívelt ember-től észre nem vétetik, és ellenségét gyakran nyomdokáról is megösmeri.

De mind ez épen nem történik valami mysticus befolyás' útján, sőt még külön organisatoria, és egyes érzéki műszerek'' tökéletesebb alkotására sem mutat. Hanem világosan onnan ered, mert a néger, nyomorult viszonyai miatt, örökké egyegy veszély' kíséretében jár. – Az őserdők szerfelett terjedelmesekek, semmi ösvény rajtok keresztül nem vezet. Tehát a néger ha csak pillanatig andalg el, mint mi, vagy épen az édesen mosolygó Lalage-ra gondol, mint Horác: akkor a tömkelegből soha ki nem vergődik. Következőleg neki arra, hogy a millyen jellemzetes bog van ezen a fán, vagy odv amazon, úgy kell ügyelnie, mint a bécsi rendőrnek a magyar dohány' szagára, vagy a párizsinak a bagno-ból kikerült szökevény' titkos bélyegére.

Továbbá a természet' vad fia- miután hátamegett nem áll védőül az óriás polgári társaság, és a miveltség' ekevasa tanyájából ki nem szorította a rengeteg' királyát, s mocsaraiból a krokodilt – szünetlen veszélyben forog, mert ellensége minden perczenben lenyúzhatja feje' bőrét; a b o a átölelheti derekát; a hiúz vállába akaszthatja körmét. Neki tehát lankadatlanul kell látni, figyelni, hallgatózni, párányi jelenségeket is észlelni.

Így élesednek külérzékei; de egyszersmind

ezen tulajdonokba merül el minden emberi tőkely, s gyakorlatában foly le az élet.

Miket most monddék, azok egy összehasonlítás' első része. Kiegészítése pedig következő:

A míveltségben legalól álló ember-öszveg, azaz a nép-tömeg, sok körülményeknek lehet martaléka, sok viszontagságokkal küzd fegyverzetlenül. Az elemek iránta legmostohábbak; kevéssel sötétebb vagy fakóbb felhő jő, és segédforrásaitól egyszersmind és rögtön fosztja meg; egy szikra, mit a szél szárnyára vőn, koldusbotot ad kezébe; egy növény, mellyet marhája megevett, háztartását rabolja el. Aztán az eniberekkel érintkezés is több sajgó összeütközéssel jár nála; egy hatalmasnak útjában van, és természetesen akkor ő áll félre vagy ellöketik; érdeke erősebbekkel találkozik, és illy esetben nem nyílt küzdés, hanem legfőlebb kevés ólalkodás és csel segíthet; belé vegyíti szavát, hol sükségtelen volt, és legott fő agya a gond miatt stb. A közállomány is, minden egyenlőségi rokonszenveink' és emberbaráti érzelmeink' daczára, a szegény és elhagyott iránt korántsem fog világ' végéig is olly szolgálatra kész és részvékeny lenni, mint a dús' és befolyásos' ügyében. Mindezen kedvetlen hatások a tömeg' lelki tehetségének bizonyos irányú élesztésére olly nemű köszörű-kő, mint a négernél a gyakori életveszély. Valamint tehát figyelmez a köznép az ég' apró intőjeleire, az időjárás' természetére, azon parányi óvakodási módokra, mellyek vagonát az elemek és ezer kárté-

kony befolyások ellen némileg őrzik: úgy a társaságban is az őt körző viszonyok ellenében hagyomány' útján őseitől öröklött és tapasztalás' árán szerzett tizenkettőd-rét maximákkal, apró erkölcsi mondásokkal, eszélyes szabályokkal, jól különböztető észlelésekkel, óvakodással, sajátosságos ravasz-sággal stb. fegyverzi magát fel. Ezek' öszeve teszi aztán nála azon természetes józanokosságot, melly a civilisatio' emberét néha ámulásig lepi meg.

De nagyon csalódnék az, ki ezen tulajdonokkal őt egyenesen a kormány' rúdjához, vagy a tanácskozó-terembe vezetné. Mert a tömeg földicsért házi bölcseségével és józan eszével itt épen úgy járna, mint azon ember, ki a szegény négertől komolyan követelné, hogy mivel ellenségei elől jól tud bujkálni, minden neszt meghall, távolról látja a vész' közalgését: tehát mint sereg-vezér kísértse meg a Xenophon'' és Moreau' retirádáját.

Szóval: én nem hiszem, hogy valahol a nyers erő' dictatorkodása józanságával mozdította volna elő az álladalom' célját.

Hogy egyes ember míveletlensége mellett is lángesze által az országlatnál magas hivatást tölthet be, erre bámulatos példa *Lando Mihály*, a mezitlábos és rongyos naplopó, ki – midőn Florenczben a XIV-ik század' vége felé a népsöpředék fellázadott és a *podesta'* palotáját ostrommal megvette – lobogóval kezében első tört a lépcsőkön fel, és a terembe érkezvén, a tömeghez fordult, s nevetve így szólott: „*Ezen palota a tié-*

tek' a város kezetekben van. Mit akartok már' hogy történjék?" A nép pedig felkiáltott: „Légy bíránk, kormányzónk, földesurunk, parancsolj kényed szerint!” És Lando vonakodás nélkül szót fogadott, s miután azokat, kik fölmagasztaltatását tréfának vették, bitófára vonatta, és az aristo cratiát a' tömeggel együtt megalázta, bölcsen és igazságosan uralkodék, s néhány esztendőn keresztül a meghasonlásban sinlődött Florenczet eggyessé és boldoggá tette. De mi kivételképen s századok alatt egyszer a gondviselés' választott emberinél kerül elő, az nem számítás alá jöhető eset, és a tömeggel soha sem történik meg.

Egyébaránt, hogy vakon, öntudás nélkül a tökéletesedés' útjait egyenlítheti ki a nyers erő' zsarnoksága is, erre nincs mért meggyőzőselem végett a történezetből idézni fel adatot, miután a természet' gazdálkodásából tudom, hogy a ragálynak lehet idves eredménye; mert olly pondró-nemzedéktől, melly rothadáson hízik meg, tisztíthatja a földet: de azért még sem tanácslanám honfitársaimnak, hogy adandó alkalommal egészségi sorompókat ne vonjanak.

De- ellenvethetik azok, kik állhatatosan hiszik, hogy saját kezeikkel fogják még valaha Platól köztársaságának alapköveit letenni- a francia forradalom előtt, mikor ösgyűlések kezdettek divatba jöni, nem nyilatkoztatott-e a köznép ki olly magas elveket, mellyek Condorset által is legfőlebb szebb szavakkal közöltethettek volna, s mellyeket utóbb a nemzeti gyűlés magáévá tön?

Kétség kívül. – A tömeg kiáltana példa”^o káért, hogy szűnjék meg a robott és tized, *mert ő tett robottot, és adott tizedet*; a földesúri bírótság töröltessék el, *mert a volt annak alája vette*; a közhivatalokra minden eljuthasson, *mert ő záraték ki azokból*) a polgárok a törvények előtt egyenlők legyenek, *mert ő vont rövidet az igazság' kiszolgáltatásakor*; az álladalom terheit mindenki egyformán hordozza, *mert ő fizetett egyedül adót*) stb.

S gondolják-é olvasóim, hogy követelése, miket büszkén tón magáévá a polgárosodás, azon magas lelkesedésből ömlenek, mellyel menydörgé *Mirabeau*; „A szabadítékok elmúlnak; a népörök”? Vagy talán a tömeg *ihletés* által *előlegezett* olly eredményeket, miket sok fáradsággal hozott tisztába a közgazdasági tan? De nem nyilatkoztatta-e ugyanazon népöszveg honáruolóknak azokat, kik a nemzeti *banqueroute* mellett nem szavaznak, azaz kik meggátlani akarták, hogy végínségre jutással néhány ezer ember hordozza a nagy tömeg helyett a közterhek' legsúlyosabbikát, a *deficitet*? És *Mirabeau* minden hatalmával sem tudta volna a gyalázat' örvényéből kiragadni Franciaországot, ha a nemzeti gyűlést követutasítások korlátozzák. Honnan illy következetlenség, és egyik kimondott elvnek rögtöni megczáfolása? Talán itt az *ihletés* elhagyta a népet, mint ollykor a költőket szokta? Koránt sem. A nép' e tettében épen annyi értelmesség mutatkozott, mint az előbbeniekben. Ő tudnillik most is azon

önösséggel kérdezte saját közvetlen hasznát meg, mint máskor. – Ha ezen egyenlőség – szomjas tömeg olly szabadítékos osztálybeli csoport volt volna, mint a mi közgyűléseinken parancsnoki hatalmat bitorló nyers erő: akkor – kétségen kívül – teli torokkal rivalgta volna: a robottot és tizedet pontosan föl kell hajtani, *mert mind kettő nekem is jövedelmez; a földesúri bíróság meg ne támadtasék, mert ránczba kell szednem az engedetlen parasztot; a közhivatalokra csak nemes juthasson el, mert azt nem akarhatom, hogy minden varga'' fia orrom alá paczkázzék, s aztán egy kis vivendi modust is kell a szent korona' tagjának, ki a hazáért vérét, mint sok nyilatkozatainkból tudatik, akár mikor bőven ontja; a titulus 9-nus soha kérdés alá se jöjjen, de a parasztot gyanúra akárhányszor csípjék bízvást el, mert a por talán csak nem akar mindenben velünk egyenlő lenni, holott az isten is más anyagból teremtette', a közterheket hordozza, mint eddig, a paraszt, mert különben a haza felfordul, a szabadságnak vége, és én inkább vért ontok (nem a magamét tudnillik, mert arra csakugyan szükségem van), mintsem portiót fizessek, stb.*

De ki kell igazítani szavaimat, mert a francia tömeg, ha olly nemű nem volt volna, mint a mi nyers erőnk, csakugyan nem tett volna mindenben a felhozottak szerint. Így például a robott' és tized' kérdésében meghasonlottak volna a vélemények; azok tudnillik, kiknek néhány hold allodiaturájok lenne,

közönyösen viselnék magokat⁵ azok pedig, kik colonicaturán lagnának, e részben még a, szathmári 12 pontot⁷ is még egyénítenék, mert a szolgálatnak s más földesúri javadalmaknak *minden kárpótlás nélküli eltörlését* egyértelműleg ólmosbotoznákn keresztül.

Volt idő, midőn a mi bocskoros nemességünket is megszállta volna az *ihletettség* istenadománya; midőn az ökök⁸ lelkesedése is menydörgésként kíséré vala a vélemény-vezetők⁹ villámait. Ha II-ik József sokáig életben maradhata, s egyoldalú reformjaihoz makacsul ragaszkodva, a nemesi szabadságok¹⁰ önkényes eltörlésére vagy korlátozásra rendelményeket bocsátott volna a hivatalhatóságokhoz: ekkor bizonyosan a köznemesség olly hévvel működött volna az alkotmány¹¹ védelmében, mint akár-mellyik tudós szónok. Es mi megérhetők vala azon dicsőséget, hogy a daemagok nálunk is hirdethesse, *miként a tömeg azon óriás- és termékeny felfogással bír, melly egy pillantással az egész láthatár¹² terét keresztül futja, s ihletés által érzi az események¹³ jelentékenységét, a tények¹⁴ következményeit, a veszély¹⁵ terjedelmét és a gyógyszer¹⁶ erejét. Mire legvilágosabb példa azon közgyűlések¹⁷ sora, mellyekben a nemzet szabadságait megóalmazó köznemesség olly magas elveket nyilatkoztatott ki, minők a nagy Vay József által is legfőlebb szebb szavakkal terjesztethetnének elő.*

Mindezek után nézeteimet oda központosítom,

miként én a tömeg' túlsúlyát az európai műveltség' mostani stádiumán, a miénknél kifejtettebb és rendezettségű országokban sem tartom olly bölcsesség-kőnek, mellynek feltalálásáért fáradozni sürgető szükség volna. Megengedem, hogy a pillanaf érdekei, s önösségünknek legközelebb fekvő néz-pontjai olykor oda vezetnek, hová jólétünknek mélyebb, és az egész láthatárt átölelő kiszámítása. Következőleg az országlat' mezején is öszveolvadhat az eszélyes és művelt honpolgár' nézete s taktikája a nyers tömeg' eszméivel és modorjával, s eként a társadalom' célját, tudnillik a legnagyobb öszvegü közjólétet a bárgyú is úgy segítheti elő, mint a bölcs. De illy conjuncturák felette ritkán kerülnek elő. A többi esetekben pedig a nyers erőmiután a míveletlen ember gyakran szokott első benyomások' rabja lenni-kivételileg folytathat önáldozó harczot is; de ez kitartás'' tekintetében olly gránit-szobor, melly agyag-talapra épült.

A mi viszonyainkban pedig, hol a nemesi szabadítékokon kívüli érdekeknek is koronként növekedő befolyást kell engedni közügyeinkre; hol egyesített áldozattal szükség csak később gyümölcsözendő célok' létesítéséhez járulni; hol a közterheket, hogy azok elhordozhatókká váljanak, vállainkra is kell venni; s hol-végre kötelességünkben áll magánjogi idves törvények által, kitiltott millióknak, fölnyitni a jólét' éden-kapuit: e viszonyokban-ismétlem-a kiváltságos osztályból nyers erőnek vak önössége irányainkkal ezer pontokban ütközik öszsze.

Következőleg ha szám-többségéhez még azon kiváltságot is csatoljuk, hogy rakonczátlansága által kénye szerint tartsa *jus ligatum* alatt az értelmességet: akkor ne kecsэгtessük magunkat olly jövendővel, mellynek Útját magunk zártuk el, és inkább dobjuk félre a szabadelvűséget, mintsem azzal fertőztessük be, hogy mint bűnt, mint becsempészett portékát takargatni és elrejtteni kelljen.

Én legalább nem hiszem, hogy korteseinkmiután a politika' mezején az ok a következmény-nyel nincs azon látható' öszvefűggésben, mint az elvetett búzamaggal a kikölt gabnászár és a megért kalász-saját anyagi hasznukat, és az aristocratiának valóságos érdekeit fölfogni és előmozdítani tudják.

Nem hiszem továbbá – miután rendszerint az szokta legtűzesebben építeni és védni e választékfalakat, kit az osztályzati sorompón kívül semmi más értelmi és erkölcsi határvonal a népsalaktól külön nem szakít – hogy korteseink valaha az alkotmányos sánczok felé hívogassák a kizárt tömeg közül azokat, kik érdekeik és vagyoni függetlenségök által képviselőre befolyjni igényt formálhatnának magoknak, vagy hogy olly birtokszerzési jogokkal ajándékozzassák a népet, miket megtagadni több volna rossz tapintatnál. Ellenben igen tudok képzeln olly esetet, midőn a pergamenes nyers erő makacs-sága álial a pergamentelen nyers erővel rögtönöztetht egy kevés Jaquerie-t és Dólzsa-féle históriákat.

Nem hiszem végre' – mert erre *ihletettsé*g mel-

lé egy adag apró részlet, azaz szépecske mennyiségű ösmeret is kívántatik-hogy korteseink, ha az öntagadás' csodájától is környezettetnének meg, a politikai jogok' átruházását a népneveléssel és népvagyonosodással fokozatos viszonyban tudnák tartani, és e három kelléket olly öszhangzásba hozhasák, mellyből biztosan lehessen aztán országunkra áldást és maradandó dicsőséget várni. S ha mégcsak az volna feladatunk, mi más országoknak; ha a politikában csupán egy weslphaliai békekötésre kellene törekednünk, de a melly jobban alapítsa meg honunkban a polgári szabadságot, mint ez Európában a vallásit; ha elég volna, szüntelen tökélesítvén Kárpáttól Adriáig a népet, egyszersmind a történelmi jogokat az észjog' eseményeihez minél közelebb emelni, és czélszerű intézkedések által az anyagi gyarapodás' csatornáit megnyitni: szóval szabad elvűnek lenni, nem a pártok' szűk és homályos magyarázata szerint, hanem a legtisztább és magasabb értelemben !

De nekünk ennél is terhesebb hivatásunk.

Kötelességünk előmozdítani a liberalismust, és nem hanyagolni el nemzetiségünket, noha e két hitrebizottság' érdekei ollykor meghasonlanak, utjai keresztülvágják egymást, irányai külöszakadnak.

Kielégíteni az emberiséget és véreinket: ez azon Ulysses-ij, mellyet a nyers tömeg minden állati erejével fölvonni soha nem fog.

Kedvetlen dolgokat mondtam el; mert hőb-ben óhajtom a nép' jólétét, hogysen valaha eszem-

be jusson népszerű kifejezésekkel azt hátrább tolni.

Most tovább megyek, ámbár utamban mindenfelől hasonlólag elszomorító kilátás nyílik.

A nyers erő' állandó diadala nemcsak haladási kérdéseink" nagy részét taszítaná végveszélybe, de helyhatósági rendszerünket is megbuktatná.

Az újabb kor' alkotmányos országai olly municipális életet, minő a miénk, nem ösmernek. Ők sokat olvastak a történezet' lapjairól, és azon regényekből, mellyek Arthus királyról, Kanuthról és a kerékasztal' hőseiről szólanak, egy régi intézmény felől, melly a középidő'' elsőbb századaiban célirányos eszköz volt a hadierő összevonására, a táborzási vélemények' egyeztetésére, a fenyíték' megszabására és a zsákmány' kiosztására. Tudják továbbá, miként ezen intézmény az alattvalók' függetlenségét védvén, lassanként az álladalmi hatalmak' súly egyénére, és képviseleti formákhoz vezetett; de utóbb saját szülötte – a képviseleti rendszer – által meggyilkoltaték, mert azok az eszközök, miket az önkény' korlátozására használt, tudnillik a helyi érdekek és a szabadítékok megátalkodattabban küzdenek most a közérdek' igényei, mint hajdan a zsarnokság' parancsai ellen.

Mi magyarok ez ősi intézményt az idő' és elvek' rombolásítól megóttalmaztuk, s híven fogjuk védeni; mert azon remény táplál, hogy a hatalom' visszaélése elébe körfalat von, s egyszersemind kapuit kinyitja a kor' követeléseinek elfogadására.

Mindazonáltal ne gondoljuk, hogy ezen hitünk olly sziklákra épített erősség, mellyet a más véleményűek kétléseikkel ne ostromolhassanak.

Ők taglalás alá vévén helyhatóságaink' organismusát, fölhozhatják ellenünk, miszerint

Iször municipiumunk igen apró' részletekig láthatólag teszi magától függővé a törvényhozást. Nagy számú gyülekezet, s kivált ollyan, mellynek tagjai születésök s nem míveltségök által foglalják helyüket el, alkalmasabb arra, hogy mások által készített tervet általános bírálat alá vegyen és elfogadjon vagy visszavessen, mint arra, hogy maga készítsen fokonként rendszeres munkálatot. Továbbá a köveiutasítások a határozatok' hozatalát hátráltatják; gyakran azon nézetnek szereznek többséget, melly kisebb számban maradna, ha az — úgy szólván — chemiai válrokonságban levő vélemény-árnyéklatok élénk eszmecsere és szabadon mozgó parlamentalis élet által öszveolvasztatnának. így a legfontosabb kérdések' vitatásakor is mindig találkoznak egyének, kiknek elmagyarázhatlan kötelességök olly véleményt indítványozni vagy pártolni, melly az uralkodó irányok' egyikéhez sem simulhatván, azon szabálytalan állapotot eszközli, hogy koronként néhány megye tetteleg nem képviseltetik. Végre mostani modorunk inkább állít elő ügyvédeket, mint szónokokat, s inkább szónokokat, mint országlati férfiakat. Mert a követ és utasítása soha sem tökéletesen egy lélek. Itt, akár mint palástoljuk, dualismus van, melly szünetlenül csatáz. Majd az utasítás'' értelme facsar-

tátik el, majd a követ' nézete. Ezen kis békekötések, mellyek hol a kötelesség', hol a meggyőződés' külszínét akarják fentartani, éles megkülönböztetésekre, jóll körülszótt álokoskodásokra, mindig kezén tartott kibúvó kapukra – azaz ügyvédi erényekre – vezetnek ugyan, de épen ez által a lélek' merészebb reptet és a mély szenvedély' nyilatkozatait a szónoki főtulajdonokat – hideg józanság-s paránszerű számítgatásokba sülyeszтик. Aztán tulajdonkép most a követ az országgyűlésen egy pert folytat, mellyben utasításának követeléseit megnyeri vagy elveszti, de minden esetre gyakrabban ótalmazza dialecticája' egész fegyvertárával, mint függetlenségkor tenné. Ez ügyvédi szerep. És az ügyvédek közül sokan míg mellett- és ellenokokkal tömik szünetlen zsebeiket, azon scepstis' martalékává válnak, melly nem ösmer rendíthetetlen elvet, tisztába hozott nézeteket. Szigorúan jellemzett, és következetesen keresztülvitt elvek nélkül pedig senki sem lehet nagy országlati férfiú.

Felhozhatják ellenünk

2szor, hogy helyhatósági rendszer mellett a kormány a nemzeti jólét' kárával hatánytalan. Mert a törvények' végrehajtása gyakran nem sikerül, s eként a kinyilatkoztatott közakarát helyi érdekeknek áldoztatik fel, és néhány egyén tetteleg *veto*'t gyakorol a hazával szemben. Az igazgatás' idves és alkotmányos rendeletei is vagy tárgyalási sort nem kapnak, vagy az elkésett foganítás által erejüket veszтik. A rendőrség' és népnevelés' azon ré-

sze pedig, mellynek az állomány' célja' előmozdítására csak központból kell kiindulni, ama Briareusnak, mit önkormányzásnak nevezünk, 52 karja közt megfőjtátik.

Idézhetik ellenünk

3szor *Royer-Collardnak* következő sorait: „Midőn az álladalmi hatalom a társaság' nevében ítélőbírát akar választani, főlshólván a polgárt ezen magas hivatás' elvállalására, hozzá így szól: Orgánja a törvénynek! légy te, mint az, szenvedélytelen. Körülötted csatázni fognak a szenvedélyek; de lelkedet e jelenet ne zavarja meg. Ha saját hibáim, ha a befolyások, mellyek ostromolnak s melylyektől mindig megóva lenni olly nehéz, igazságatlan rendeletekre ragadnának, parancsaimnak ne engedelmeskedj, állj ellene csábjaimnak, állj ellene fenyegetéseimnek. Midőn a zöldasztalhoz lépsz, szived' fenekén ne hordj se agáíyt, se reményt. Légy szenvedélytelen mint a törvény! -

A polgár eként felel: csak ember vagyok, és az, mit te követelsz, emberfölvötti. Neked erőd, nekem gyöngeségem nagy. Az egyenetlen küzdelemben meg fognék bukni. Te ellentállásomnak, mit kötelességemmé tevél, indokait félreösmerhetnéd, és megbüntetnél. Túl nem emelkedhetem magamon, ha nem védendesz magad és magam ellen. Jój hát gyöngeségemnek segédül, szabadíts fel a félelem- és reménytől, ígérd, miként a zöldasztaltól addig eltávolítani nem fogok, míg be nem bizonyul, hogy kiszabott kötelességeimet megszegtem.

Az álladalmi hatalom kétkedik; mert természeté a hatalomnak, hogy akaratától nehezen váljék meg. Végre a tapasztalás által érdekei iránt fölvilágcsíttatva és az események²⁴ mindig növekedő erejétől kényszerítette szól a bíróhoz: „*légy elmozdíthatlan!*”

És a helyhatósági rendszerrel elégületlenek idézvé e sorokat, mellyek a törvényszékek²⁵ függetlenségéről! elméletet foglalják magukban, kérdeni fogják tőlünk: mit követ egy bíró el akkor, lia a magánjogi és büntető törvények²⁶ alkalmazásában részrehajló? Mi azt feleljük: rabol, üldöz vagy gyilkol. S most *megint* kérhetik: az emberi természet²⁷ ösmeretéből merített adatok szerint miként lehet legritkábban részrehajló? S mi kétségen kívül felelni fogjak: ha félelem nem tartoztatja, remény nem csábítja, szóval ha független. És miután eddig mindenben egyeztünk *Royer-Collard-rul*, így szövendi tovább okoskodásait: Csak akkor függ-e a bíró idegen befolyástól s kénytetik, ha nem óriás-jellemű, érdekek után hajlani, midőn az igazgatás²⁸ szabad kénye szerint polczáról elmozdíthatja; vagy pedig akkor is, ha néhány hatalmas ember, ha a választó gyűlés foszthatja meg Themis²⁹ mérlegétől? Tagadhatatlanul mindkét esetben egyformán. – Továbbá a kép viselet³⁰ értelme az, hogy a megválasztott egyénről visszasugározzák a túlsúlyú tömeg³¹ minden tulajdonságai³² öszvegével, szenvedélyeivel és gyöngeségeivel együtt. A bírói hatalom³³ kötelessége, hogy e szenvedélyek és e gyöngeségek rája ne ra-

gátijának el. A képviselet' értelme az, hogy változék a közakarát hullámzásai szerint. A bíró' piedestalja, miről le nem léphet, változatlan szigor a törvény' alkalmazásában. Aztán a kisebb számnak kötelessége a közügyek' intézéséről! nézeteit alávetni a többség' akaratának 5 de nem kötelessége *sem a tömegiley gyöngébbnek* – azaz, a minoritásnak – *sem az egyénileg gyöngébbnek* – azaz a befolyás nélkülinek – vagyonat és életét – azon kincseket; mellyeknek biztosítására alakult a polgári társaság - *csak azért mert nem ő a többség, vagy pedig nem ő a hatalmas egyén*, fölálodni. A képviselet' eszméje tehát helytelenül alkalmaztatik a forumok' létegesítésére. E mezőn a jury szerkesztésen tul megszűnik a képviselet' követelése, és a polgári társaság, ha ál-tanoknak hódolni nem akar, a bíróhoz így fog szólani: *légy te elmozdíthatatlan*.

Felhozhatják ellenünk

4szer, hogy miután még eddigien az álladalmak inkább Hobbes', mint a quakkerek' megelégedésére intézik egymás közti viszonyaikat, felette szükség a jelentékenységgel tartósan bírni akaró országoknak erőseknek látszani, és valósággal lenni is. Aztán a melly nemzet csak önvédelem' elvéből indul is ki, kénytelen megvallani, miként a megtámadó szerep gyakran önvédelemi; mert külérintkezései sokszor vehetnek olly alakulást, miszerint nem az a küzdelem' kezdője, ki az első ágyúsort ellőve', és a föllépés csupán az idegen invasiól villámhárítójául szolgál. A magyar – még akkor is, ha amaz

insurrectio, mellynek vérdija,' emlegetésével szoktuk minden hazafi-kötelességeinket lefizetni, korszerű organisait nyerne – törvényhatósági rendszerénél fogva a táborozásokban nagy szerepet nem igen játszhatik. Napoleon Franciaország' minden megyéiben a katonai szolgálatra egybeírtaknak az elindulási órát, az összepontosulási helyeket, a napi ut' irányát és mennyiségét szorosan meghatározván, büszkén hirdetheté ki bulletinéiben azon napot, mellyben az idegen tartomány' fővárosába fog megérkezni. Mert hogy sergei a kitűzött órában a határszéleken legyenek, ezt a centralisatió' és hadi-fenyíték' gépezete hozta magával; a további sikerről pedig az ő óriási szelleme kezeskedék. Nálunk illy gyorsaság, pontos teljesítés és egy nagy terv' egyes részeinek tökéletes összevágása lehetetlen; de az igen valószínű, hogy míg a megyei közgyűlés a készülődés' véd- és ellenokainak gránait lassanként beveti a tanácskozás' mérlegébe, és az önkormányzás az önmagáról gondoskodás' eldöntéséig vergődik, épen elég ideje marad a vitéz, de szállongó insurrectional, hogy – mint az Athenaetől segítségül hívott spártai sereg – a tusatérre érkezvén, a halottak' ügyességét megdicsérhesse és haza térjen. Tehát municipal-rendszerünk a szükség' óráiban sem a közvetöleges védelemre, tudnillik akkorra, midőn az ország kün küzd, hogy ben meg ne támadtasék, sem a határban öszpontosított védelemre kecsgetető kilátást nem ígér.

Felhozathatnék ellenünk

Ször', miként sok öncsalás rejlik azon vigasztalásban is, hogy legalább részletes védelemre páratlanul ellátva volnánk; mert megyei szerkezetünk olly csoda-erővel bír, hogy az ellenség – mint egykor Saragossát – házanként kénytelenítették megostromolni Hunniát. Az ellentállás'' illy nemére kedvezőleg foly ugyan be azon körülmény, miszerint minden törvényhatóságunk, mint megannyi kis tartomány, erejét saját létrészei által vonhatja öszve. De még is mások a siker'' főtényezői, példa' okáért érdekegység, mellyet közjólét vagy köznyomor idéz elő; a nép' harczias szelleme és a hely' természete. Legalább – hogy egyéb említetlen maradjon – az utósó ok, tudnillik a hely' természete által nem látszik Magyarország házankénti védelemre hivatva lenni két tekintetből: mert földe jobbára *térség'* s mert *nem szerfelett nagy térség*. Hol a Sierrák egymást keresztül szövik, ott van sasfészke a *Minának*) *Cabrerának* és a kimeríthetetlen *guerilaknak*, hol a sivatag' beláthatlan tömkelege kifárasztja a puszták' hajóját – a *tevét* – ott védve van, törvényhatósági rendszer nélkül is, a *beduin*. Hogy a megyei szerkezet illy kérdésekben mellékszerepet játszik, bizonyítja az, hogy épen a jelen perczben Spanyolország árnyékká fonnyadt municipalitásával is épen olly hatányosan pronuciái és küzd, mint a *fueros'* virágzásakor.

AZ ellenvetések' ezen öszvegét ha szoros bírálat alá vetjük, mi kik municipalis életünket vakon nem bálványozzuk ugyan, de minden gyöngeségei

mellett is a rokonszenv' erős kapcsaival szorítjuk magunkhoz: találni fogunk védokokat, mikkel a más nézetüek' állításainak egy részét megczáfolhatjuk. De miután az őszinteséget olly erényadónak taríjuk, mit közösen kell, mikor terhe némileg nyomna is, hordoznunk, ha közügyeinknek eszme-csere általi előmozdítását óhajtjuk: kénytelenek vagyunk főként *hármát* tenni; előszer elősmerni, miként nekik egy részben csakugyan igazok van *5 másodszor olly* fényoldalait tüntetni ki megyei szerkezetünknek mellyek idves eredményeik által súlyegyent formálnak elpalástolhatlan gyöngeségei' ellenében; *harmadszor* fölhozni helyhatósági rendszerünk" rugalmasságát, minél fogva sok hajlítást tūr szétpattanás nélkül, a czélszerű átalakulásra alkalmas, s beltermeszete által szép élet-igénynyel *kecsegtető jövendője van*.

S eddig minden vita az ök' megnyugtatóására és a mi győzödelmünkre szolgálna, ha a *jövendőt* 1841 terhes felhőkkel nem borította volna be.

De mit fogunk akkor mondani, ha a rendetlenségek miatt szorongó kebel nem fojthatja el következő nyilatkozatát:

„Önök” tiszta szándékában, igazság utáni szomjában, hazafi-munkásságában azon termékenyítő erő rejlik melly a tavasz' zöldéletét ruházhatná közintézményeink' olly tájaira is, mellyek a fagy' élettelen karjaiból még alig menekedtek ki és meddön állanak. Önök koronként irthatnák a municipiumokba becsúsztott visszaéléseket, lemetszhetnék az ártal-

mas kinövéseket, szabályozhatnák az erőknek bizonyos pontokrai szertelen túldulását, adhatnának az egésznek oly idomítást, melly az álladalmi hatalmak' többi ágazataival is öszhangzásban legyen.

De ha reményeink a gyűlésterem felé ösztönzenek, és mi például N. Károlyba, Szigethre, N. Kállóba, Rimaszombatra, Zala-Egerszegre, Szombathelyre, Egerbe, Zágrábba útnak indulunk és találkozunk önökkel, kiknek arczán oly elszántság ül, mintha a thermopilaei szoros' védelmét vállalták volna magokra, vagy a vértanú' kíncoronáját akarnák fejökre illeszteni: hallunk az országos béke közepette csataterекről, sebesültekről és elestekről. Látunk úzóbe vett csapatokat, kizsákmányolt tanyát, feldőlt telkeket. A város végre – hová megérkeztünk, értesülendők a reformnak sorsa iránt-ostrom-állapotba van helyheztetve, a polgárok házaikba zárkóztak. A köznép tudakolja előljáróitól: fegyvert ragadva kiverje-é birtokából a garázda vendégcsoportot, melly rabol, és elviselhetetlen betyárságot űz? A megye' épületéhez pedig-miután annyi ragaszkodással vagyunk életünkhöz, hogy potomra eldobni nem akarjuk-közelítenünk lehetetlen; mert az ostromoltatik téglákkal és bunkókkal, és önök is különböző szobákba vonulva vagy ütközetre készülődnek, vagy az ellenpárt' főnökeinek discretion ra föladják magokat, kik egyébaránt, midőn segedelmet ígérnek, felbőszült korteseik' lecsendesítése iránt őszinte aggodalomban vannak. Végre, ha a dulongás elfáradott és a kipihenés' fegyverszünete

alatt megnyílt a megyeterem' ajtója, tanácskozások helyett látjuk a részeg szenvedelmet bacchansként tombolni, és a szabad szót bilincsek közt esdeklelni kihallgatásért. Ha mi – illy jeleneteknek tanúi – elborzadunk olly alkotmányos formától, hová az erőszak minden kicsapongásaival beférhet: inkább fog-e nekünk gyengeségül felrovatni az igazságos világvélemény által e félelem, vagy pedig önöknek a vak ragaszkodás olly kétszín doctrínához, melyek az elméletben rendet, szabadságot és korszerű kifejlődést Ígérnek, és a gyakorlatban féketlenséget, zsarnokságot és átalkodott visszahatást nyújtanak?

Azonban önök minket türelemre szólítanak fel, a rakoncátlanságok' megszüntetését ígérvén. De teljesíthetik-e kötelezésüket egész mértékben? És a végén is mit használna nekünk, ha a törvényhatósági rendszer akkor tisztíttatnék ki, mikor a *tömeg* erkölcsisége már elsülyedett?"

Igen olvasóim! így vezeti a nyers erő' uralkodása és a bunkócratia sírjához mindig közelebb azon ősi intézményt, melly századokon keresztül nemzetiségünknek fő-támasza, a nyilvánosságnak egyedüli orgánja, az alkotmány elleni mozgalmaknak feltartóztatója, a törvényhozás' hű segéde, a bírói hatalomnak körülményeink közt legtűrhetőbb kezelője és az országlati nézeteknek tanodája volt.

Nem attól tartok én, hogy a megyei rendetlenség valaha alkalmul szolgálhatand kormányunknak a törvényhatósági életnek egy csapássali meg-

szüntetésére; mert igazgatásunk sokkal népszerűbb, lassú kiegyenlítésre hajlóbb és erőszakos szabályoktól irtózóbb, hogyses hatalmát önkényileg gyakorolja akkor is, midőn talán e lépést a kivételes helyzet' tekintetéből Európa' szabadabb országai sem fognák szigorún megbírálni.

De másfelől attól minden pillanatban rettegek, hogy maga a nemzet veszti el végtére bizodalját oly intézmény iránt, melly minden ámitásnak eszközül, minden izgatónak fegyverül, minden bűnnek palástul szolgál.

Germania Tacitus' korában vad, mocsáros, zordon erdőkkel borított, terméketlen, hideg égaljú éles vagy egésségtelen légű volt: de a népszorgalom és népmíveltség magával hordja az átalakító hatalmat, melly varázs-erejével kiszárítja a mocsárt, ledönti az őserdöket, számúzi azon gözkört, melly megvesztegeti az életet. És most e föld aránylag termékeny, általában pedig egészséges légű és égaljú, s oly szelíddé lön, mintha a természet rende ellen föllázadott titánok kiragadván a a pólus' befolyása alól, néhány fokkal közelebb tolák volna az egyenlítőhez.

Így van az alkotmányos formákkal is. Oly intézmény, melly elméletileg kevés biztosítékot ígér a szabadságnak, kevés pártolást a közjólétnek: együtthatás, műveltség és polgári erények által tökélyesül, vetkezik gyarlóságából, lappangó erőket-mellyek észre sem vétetének-tüntet elő, csont-merevvé válik a rossz' ostromai közt, hajlékonyyá a

jó' befogadására, rugékonysága gyorsan kiépüli a csapást, s áldásai eláradnak a nemzeten.

De ha ti bűneitekkel törvényhatósági rendszerünket Pontini' mocsarává változtatjátok, mellynek pusztá szemlélése az életörömet előli, közelsége pedig egészségünket veszélyezteti, s kockáztatja személyünket és vagyonunkat, mert alapja ingovány, légköre mirigy, vendége sárga-hideg es banditta: akkor híjában bizonyítjátok be, hogy a földnek helyzeténél fogva felette egészségesnek, éden-zöldeletűnek, azúr-egűnek kellene lenni 5 mert az ildomos ember sem palotát, sem kunyhót, sőt még az öntagadás' próbájául remete-lakot is alig-ha fog rá építeni. És minek is áldozná föl álomért a valóságot, tudnillik *vagyonát, szabadságát és életét?*

MÁSODIK RÉSZ.

I.

Schadow, azon nagyhírű festő, ki a Rajna hullámainál romolhatatlan oltárt emelt a művészetnek, valahol következő nem új, de fölötte érdekes lélektani megjegyzést teszen: „Egy mű’ alapeszméjének első felvillanása a lelket boldogító kéjérzetbe meríti, és a csendes elmélyedés azon magasztos hitel tölti be, hogy megelégülése a külvilágtól független. Ellenben fárasztónak és sokkal szövevényesebbnek tűnik föl a tárgy a kivitel’ különböző fokoza-
tain. ... Itt a kérlelhetetlen értelem minden pillanatban új nehézségeket gördít elő. Tökélytelenségek támadnak, mellyeket a kijózanult nézellet szörny ül-
kedéssel lát meg. Kedvetlenül és unatkozás kezd csoportosan jelenkezni. Idők állanak be, midőn a természetünkben rejlő hanyagság erőre kap, megingatván a komoly elszánást és a jellem-szilárdságot. Illy perczekben a művész előtt a tárgy’ első felfogása szerencsétlen rémkép. A lélek más tervekkel telik el, mellyeken a fiatal szenvedély’ egész hatalmával csügg. Ekkor önmagát csalja meg a művész, azt vélvén, hogy az új eszme kifejtve sokkal nagyobb eredményre vezetne, s gyakran egy ábrándért hűtlenül hagyja el régi szü-bálványát.”

Ezen észrevételek nemcsak a festőre, hanem az íróra is illenek, kinek munkája’ elkészítésében a

képzelőds és értelem, hæv és számítás, az ösmeret' adatai és a szellem' alkotó ereje egyaránt osztznak, és kölcsönösön segítvén egymást, testvérileg, küzdenek a magasabb tökély kivívására.

Ámbár talán legkevesebb jogot igénylek azok közül, kiket az olvasó közönség némi figyelemre méltatott, olly hivatásra, melly a fáradalmak' legsúlyosbikát – a literalorit – állandó sikerről biztosítja: mégis a könyvszerzők' gyarlóságait gyakran érzem keblemben megmozdulni.

Midőn a journalistika' tusateréről – mellynek száraz homokján mi erdélyiek is érezzük a küzdes' verítékét és az erő' lankadását a nélkül, hogy a pályadíjt, tudnillik a sikerrel hatás' hitét ösmernek – elpazarolt elvek után visszavonulni szándékoztam, mint a régi barátnak, kit új viszonyokért könnyelműleg feledék, egy pillantásban átömlő csendes szemrehányása, vádlólag hátának kedélyemre emlékei azok óráknak, mellyekben nem ösztönzött egy gondolat is, nem csábított egy vágy is a politika' mozgalmas életköre felé: sőt tehetségem' minden irányai azon törekvésben öszpontosulának, hogy esztendőken keresztüli egyforma munkásság, folytonos észlelés, lassú, de perczyi hódítmányokért meg nem szakított alkotás közt valaha olly művei lépjek be a hon' diplomába, melly noha igen természetesen oltárékeség soha sem lehet, de becset az által nyerend, mert mindene az áldozónak.

Mihelyt tehát a hírlap-szerkesztés' terhét más vállalkozónak átnyújtani szerencsés lehettem, régi

terveim lelkemben föltámadának, és a parlagban hagyott mező ezer ingerével vont magához vissza.

Néhány nap múlva jókora halom vázlat és félig-kész iratok között ültem, a szobrászként, ki torso-gyűjteményben foglalkozik, példás szorgalommal rendezve, darabosságokat simítva, csonkaságokat egészítve ki.

Azonban megjelennek a királyi előadások, és az áltatok eszközlött közlelkesülés ollyakra is hatást gyakorolt, kik félrevonultságukban s a napi érdekekkel kevés viszonyban álló munkálkodásaiknál fogva a peresz' hatásaitól elsánczolva hívék magukat.

Minél inkább méltánylám kormányunk' politikáját, melly óvakodék a megyehatósági gyűléseinkben közelebbről mutatkozott visszaélések' és jogtapodások' korlátozása végett határozott jellemű szabályokhoz nyúlni, míg e kényes kérdésben az ország' véleménye' irányáról nem értesül, és a törvényhozás hatányos segedelme felől biztosítva nincs: annál szűkebbnek látszék előttem, most midőn a tárgy szőnyegre hozaték, semmit a nemzet' részéről el nem mulasztani, mi a zabolátlan szenvedélyek és selejtes kedély által fölforgatott rend' helyreállítására vezethet, a nélkül, hogy a gyökeres lélegesítés' tömkelegébe bonyolítana. Mert egyébaránt magam is – hogy egy nevezetes tekintély' szavaival éljek-állhatatosan hiszem, miként „a törvényhozás' jelen nagy feladatát illetőleg azon meggyőződésben a józan eszűek' nagy többsége osztozand, miszerint most a megyék' teljes elrendezésébe elegyedni nem kell s nem lehet.”

Egy rövid végig-pillantás a napi irodalom' közelebbi vitatkozásain meggyőzött arról, miként a királyi előterjesztmények' pontjai közül a II-ik az, melly iránt legkevesebb eszme cseréltetik, leggyéreb kiindulási pontok emelkednek föl, és legbizonytalan-kodóbb a közvélemény a czélszerű határozatokra vezető eszközök' választásában. És viszont egy futólagos tekintet azon eventualításokra, mellyek e kérdésnek eldöntése által közvetlenül és közvetve előállhatnak, s részint minden kétségen kívül bekövetkezni is fognak, azt hiteté el velem, miszerint nincs korunknak olly igénye, melly akár alkotmányunkra és nyilvános életünkre, akár anyagi fejlődésünkre és haladási ügyünk' folyamára nagyszerűbb befolyást gyakorolhasson, mint a megyei visszaélések' kiirtása körüli idves lépéseink, vagy bűnös elhanyaglásunk.

Ezen indokok ösztönzének e tárgyban őszinte nézeteim' közzétételére, s így levek hűtlenné másodszor is régi foglalkozásaimhoz.

De itt ketté metszem azon fonalat, melly gondolataimat észrevétlenül olly vallomások felé vezette, mikből olvasóim kevés érdeket meríthetnek. Különben is ki ne ösmerné emberi természetünknek ama tulajdonát vagy gyarlóságát, melly eszközli, hogy megszokott foglalatosságainknál van végtére a területnek és verítékezésnek is sajátyszerű ingere?! Jól jegyzi meg a római költő, miként

Saucius ej urat pugnam gladiator, et ipse
Immemor antiqui vulneris arma capit.

Már a bevezetésben említettem: minő tárgyak fogják röpiratom' második részének lapjait elfoglalni; most csupán azt kívánom még tájékozásul érinteni, hogy midőn a megyei visszaélések' megszüntetését illető nevezetesebb javaslatokat bíráló alá veszem, ezzel sem ócsárlási, sem versenyzési vizsgálatoknak nem hódolok; hanem valamint az első részben foglalt taglalgatások néhány szükséges kiindulási pontra vezettek, úgy itt is fejtegetéseimből fognak azon eredmények kimerülni, mellyek nélkül szétágazó visszaéléseink' ellenszereit indítványba hozni és támogatni nem tudnám.

II.

Jelen körülményeink közt a törvényhatóságoknak kell-e főként, vagy pedig az országgyűlésnek kórállapotunk^ gyógyszereiről gondoskodni?

A legnagyobb óvakodással emelek szót e kérdésben; mert azon kívül, hogy fejtegetése kényes viszonyodat érdekel és divatos nézetirányba ütközik, még azt sem kell elfelednem, miként véleményem a két testvérhaza' legnépszerűbb polgárai' egyikének hírlapok' útján nyilvánított sarkeszméivel ellenkezik.

Wesselényi Miklós olly szenvedések közt, melyek a közönséges jelleműek' lélekerejét összetördelnék, mindig éber figyelemmel kísérte közügyeink' folyamát, s mintha titán-szerű egyéniségének megfelelők nem volnának az *emberi* fájdalmak, magának követeié a *polgáriakat* is, osztozván honunk' bánatában, és a hű kedélyűekkel együtt érezvén átalakulási küzdelmeink iránti minden aggodalmakat.

Ha külveszélyek fenyegetik függetlenségünket és főnállásunkat, *Wesselényi* intő szózatát a keletkező vihar' távoli dőreiével együtt halliunk meg

HA NYELVÜNK ES NEMZETSEGUINK SOISA KEVESEBBI színben tűnik föl, legott *Wesselényi* tanácslataival találkozunk'

Midőn a múlt évben a földesúri viszonyok' ren-

dezése az erdélyi apathiát is mozgásba hozta, s az elfogulatlan nézetek és a közjóieíért dobogó férfikebel minden nyomdokért szenvedélyekkel s önösséggel hosszason csatáznak: *Wesselényi* hozzánk küldött iratában a kérdés'' fontosságát és a teendők' irányát mindenek közt, kiknek véleményét szerencsém volt ösmerni, a legvalóbb kiindulási pontokból és a legszélesebb látkörben foga föl.

Midőn-végre – a magyarhoni törvényhatósági zivatar alkotmányunkat örvénybe és szirtok felé sodrani törekszik: *Wesselényi*, ki egykor naszádával életnemtőként lebegett a Duna' áradozásain? most a politikai hullámok közt segédül jelen meg.

S ki látott a közelebbi években tőle bár egy hasábot azon korkérdéseinknek szánva, mellyek' tárgyalásakor azért foglaljuk gondolatainkat és tölt keblünk' érzéseit rövid értekezésekbe, hogy országunk' örömeinek, reményeinek, kilátásainak mi is tolmácsai legyünk? – *Wesselényinek* erre ideje nincs; mert azon órákat, midőn testi fájdalmai eltompulnak, meggazdálkodj a a hon' fájdalmaiban osztozhatásra. Ő vagy kórágóban fekszik, vagy a nemzet' kórágya fölött virraszt.

Innen foly aztán, hogy én *Wesselényinek* leghidegebb sorát, legszárazabb fejtegetését is egy neme nélkül a megindulásnak olvasni nem tudom, s ha rögtön, ha az első benyomások és kedélyhangulat közt kellene véleményemet nézetei fölött elmondanom, azoknak nálamnál részrehajlóbb bírálója alig találkozónék.

Ösmeritek-e ama néphitet, melly titkos okairól regél egy véletlen borzadásnak, melly alkonyban, az őszi nap' levélhullásai közt megszorítja szívünket, és idegeinken keresztülreng? – Ez akkor történik, ha sétálásunkban, míg elandalodás borult reánk, olly helyen lépünk át, hol valaki haldoklott és jel nélkül temetve van.

Első olvasáskor illy hatalmat gyakorol rám Wesselényi' leghidegebb modora, legközönyösebb tartalmú irata is. Nem az ért-e, hogy minden betűje talán egy szenvedés' vonaglása, egy életöröm' koporsója?-

Ennél fogva a 'Pesti Hírlapban' megjelent „Nemzeti kórállapot” című vezércikkeit is csak későbbi ismételt végig tekintések után taglalgathattam olly kedély-hangulattal, mellyben érzemény és előszeretet nem lázadnak föl a hideg okosságnak, ezen alkalmatlan kritikászternek szünetleni közbeszólásaira.

Mi az igen tisztelt báró úr' nézetei közül leginkább ellenkezik az enyéimmal, 's ha a közvélemény által elfogadtatván, teedőink' kiindulási pontjává tüzetnék ki, röpiratom' nagy részét hasztalan szópazarlássá változtatná, az a 'Pesti Hírlap' 265-dik számának következő soraiban foglaltatik:

„Igénytelen véleményem szerint – így nyilatkozik a 'nemzeti kórállapotróli' pótlék-cikkben Wesselényi Miklós – az ország' rendéinek mindenek előtt egy tisztelet- s bizodalom- teljes feliratban kérniök kellene ő felségét, hogy kegyeskedjék minden törvényhatóságok –, s min-

den kormány- s törvényszékekhez bocsátandó intézvényében mindennemű s bármiczélrai pártcsinálást vagy úgynevezett korteskedést elhatározottan kárhoztatván azt) s annyival inkább annak ámitások, vendéglések) vagy épen vesztegetések általi eszközlését, legfelsőbb rosszalás, kegyvesztés, s a bűn' aránya szerint más törvényes kemény büntetések által fenytendőnek nyilatkoztatni; a megyéket azonban kegyesen fölszólitani méltóztassék, hogy azok, hol a rend megzavartatott) annak helyreállítására) és mindeütt annak biztosítására törvényes hatásuk körét meg nem haladó czélszerű szabályokat hozzanak s létesítsenek; másfelől kegyeskedjék a megyék' kormányzóinak megparancsolni: miszerint mind választásokban a kijelölések által pártokat s pártoskodást előidézni, vagy arra alkalmat adni óvakodjanak; mind pedig- és annyival inkább – bármi alkalmi) vagy akármi iránybáni pártoskodástól vagy pártoskodás' előmozdításától őrizkedjenek; és mindent mi a jó rend? és közcsend' megháborítását okozhatja) minden törvényesen hatalmukban levő módokkal s eszközökkel meggátoljanak. – ugyanezen felirat által lenne ő felsége megkérendő: miszerint a történt botrányokra nézve) mellyeket az ország' rendéi szintolly mélyen fájlalnak) mint nyilván kárhoztatnak- rögtöni és szigorú vizsgálókat tétessen, s a vétkeket érdemök szerint s példásan büntettesse, – Továbbá törvényjavaslat

lenne ő felsége elébe terjesztendő, melly elhatározottan, de általánosan fejezné ki: miszerint, csak jó rend levén a valódi szabadságnak igazi biztosítása, ezt fentartani' törvényhatóságoknak legszorosabb kötelessége s legnemesebb tiszte; ennek pedig háborítói mind a törvényhatóságok' létezését, mind az egész polgári alkotmányt, s így a hont veszélyeztetik: mire nézve ő felsége s az ország' rendei valamint a közlelbi rendbontó megyei eseményeket szigorúan kárhoztatják, úgy minden azokhoz hasonló tettet, s minden rendbontásra vezető ámitást, ingerlést, vendéglést, s minden vesztegetést s lélekvásárlást olly polgári bűnnek nyilvánítanak, melly az azokat elkövetőkre a szégyennek leggyalázóbb s becstelenítőbb bélyegét süti. — Egyébiránt ő felsége s az ország'" rendéi az ország'" minden törvényhatóságainak szoros kötelességökké teszik: mind a választásokra, mind a tanácskozásokra nézve törvénynyel s a törvényhatóságok'" önállósával megegyező olly szabályokat hozni s létesíteni, mellyek a törvényes rendet, valamint a személyes jogoknak minden azzal felruházott által, más hasonlóan jogosítottnak megszorítása, s az egésznek kára nélküli szabad gyakorlatát, minél jobban biztosítsák. — Ő felsége s az ország' rendéi bizton remélvén, hogy a törvényhatóságok ezen megbízásban hatásuk' köre' s meghivatásuk' legnemesebbikére s a honra nézve legüdvösebbre ismerendnek, s vetélkedve fognak ab-

ban minél czélszerűbben s szilárdabban eljárni. — Ezen szabályok' sikere s gyakorlati eredményei a közelebbi országgyűlésnek irányul szolgálódnak: a törvényes rend — és szabadságnak megyei gyűlésekben s ottani választások — s tanácskozásokbani teljes biztosítására hozandó törvény' alkotásánál.'

Ennyi az — hitem szerint — mennyit a jelen országgyűlés tehet', de ennyit kell is tennie."

Engedje meg tisztelt honfitársam, kit én külön-szerű egyéniségénél fogva azon ritka jellemek közé sorolni mernék, kik tetteik és Plutarch' tolla által kettős apotheosist nyertek, s kinek tárgyösmere-tét és felfogását annyira méltánylom, hogy midőn tőle véleményemben különszakadok, alapos okaim mellett is egy árnya a kételkedésnek s nézetim iránti bizodalmatlankodásnak vonul lelkemen keresztül: engedje meg nékem Wesselényi Miklós, hogy olly részletességgel, mi egyedül vezethet az igazság' megismeréséhez, taglalgassam javaslatát, és alkal-mat szolgáltatassak, ha téveszmék találtak volna fél-revezetni, könnyű útba igazításra.

Mit ön a nemzeti kólrállapot körül jelen ország-gyűlésünk' teendőinek tart, egy *felírásból* és egy *általános törvényczikkből* áll.

Mi a *törvény czikket* illeti: ennek *első része*, melly a megyékbe közelebbről becsúszott visszaé-lések' kárhoztatásáról szól, legfőlebb az ország'ren-déinek válasz-főliratába illetet volna be, és a kirá-lyi előadások' második pontjára nézve viszhangul

szolgálna, s lenne olly paraphrasis, minőt a francia kamarák szoktak évenként készíteni.

A törvényczikk' *második része* pedig, melly a nélkül, hogy sinórmértéket szabna a megyék elébe, tág értelmű kifejezésekkel kötelességükké teszi, hogy minden hatalmokban álló eszközökkel a kicsapongásokat szüntessék meg, hő pártolást igényelheti, ha hajdani Göröghonban hasonló korjelensegek' vérszei közt az Amphictyonok' gyűlésén mondatott volna ki, hol – mint tudatik – különböző független állományoknak fölhatalmazottai tanácskoztak közös ügyeik felől.

Végre a törvényczikk' *harmadik része* – melly a hozandó törvényhatósági szabályok' sikerét bevárni ígéri, hogy a gyakorlati eredmények a közelebbi országgyűlésnek irányul szolgálhassanak-frigyet ajánl a rendnek, ha ez túlsúlyt víhat ki magának, de egyszersmind 3 évi fegyverszünetet a zabolátlanságnak, ha merészségével a védelem nélküli megyék' erejét vagy akaratát bilincsre verni tudja. –

Mi a *feliratot* illeti: ez a végrehajtást *semmi eszközzel nem ruházza föl, és nagy felelősséggel terheli.*

Semmi eszközzel nem ruházza föl: ezt állítám, és szükség most is –. noha utóbb bővebben teendem- legalább általánosan érinteni nézetemnek főbb indokait. – Az igazgatás önkormányzási rendszerünk mellett, ha befolyására csak törvényes utakat használ, sokat tehet mindaddig, míg ellene a

megyék az úgynevezett *vis inertiae*-t gyakorlatba nem veszik. De gondolja-e ön, hogy ezen erő, mely célszerűen használtatva, a közjogi legkényesebb kérdésekbeni rugalmassága által törvényhatósági életünknek nagy népszerűséget szerzett, ha fonák nézetű és nyers erőre támaszkodó többség' kezébe ejtetik, egy őrjöngő tombolással, egy átalkodott *'maradjunk!'* fülsüketítő fegyverével nem verheti-e vissza az igazgatás' olly követeléseit, mellyek az ország' közakarátának, egyes kicsapongási fajokra cs eljárásai módszerre nézve, félremagyarázhatatlan értelmű szabályozó, megelőző és büntető törvény-czikkei által nem pártoltatnak?

Továbbá ítélné-e azon bírót, kit egy diadalmaszkodó párt a teremből ólmos botokkal kiszorított tömeg' elszéledése közt vitt a zöldasztalhoz, akár olly egyén' kicsapongásai fölött, ki a többség'' értelmében küzdve, midőn neki kezébe hatalmat adott, egyszersmind e tény' eszközeiért, ha az eredmény elfogadtaték, méltán bűnmentességet igényelhet; akár pedig olly egyén fölött, ki a kisebb számhoz tartozván, midőn iránta a törvényszék szelíd, megfélemlített gyávanak, s midőn szigorú, boszút álló zsarnoknak fogja kiáltani? Europa' alkotmányos országai nem tűrhetik, hogy olly polgárnak, ki a kormány ellen feltámadott, ugyanezen hatalom, vagy annak befolyása alatt levő fórumok lássák el ügyét. S miért? Mert nem akarják az emberéletet szenvedélyek' játékkára bízni; mert a megsértett érdeket és hiúságot ingerlékenynek, a koczkáztatott befolyást visz-

szakövetelésben túlcsapongónak, és a boszúvágyat martalékleseők tartják, kivált akkor, midőn ez magát csalfa és ólálkodó természeténél fogva igazságkiszolgáltatásnak adhatja ki. Én állhatatosan azt hiszem, hogy fogalom-zavarás volna, ha az, ki például az igazgatást nem óhajtja bírónak, olly esetben, midőn ennek önérdeke' megbántóit kell lakoltatás alá vonni, békén tudná eltúrni, hogy a megyei kihágásokat büntesse azon többség, melly épen e féketlenségek' küzdelmei közt fejlődött ki, azon ítélőszék, melly mint Tarquinius Servius' testén – a levert minoritáson keresztül lépett a hatalomnak vérrel föstett emelvényére. – De mi egybeköttetése van ezen következtetéseknek fenebbi állításommal? Az, hogy a *Wesselényi* által ajánlott felírás nem ad a kormány' kezébe czélszerű eszközt a jó rend' fentartására, midőn illy színű kérdésekben, mellé segédül, továbbra is azon ítélőszéket hagyja, melly eredeténél és alkotásánál fogva sokszor vagy hanyag, vagy túlszigorú, s mindkét esetben részrehajló. De azt is állítottam, hogy az ajánlott *felírás* az igazgatást *nagy felelőséggel terheli*. Mert előtte a kiküszöbölt szólás-szabadság', kockáztatott személyes bátorlét' s feldúlt rend' visszaszerzésére főleg két út fog mutatkozni; és ezen utak körüli választás nem annyira önszándékától, mint az események' hatalmától és a viszonyok' bonyolódásától függend. *A kormány t. i. v agg a megyehatóságnak rendes orgánjai által törekvend az országgyűléstől rábízott czél kivitelére; vagy más módszert vá-*

laszt, melly nem törvénytelen, de minden aggodalmat fölfegyverkeztető.

Az első esetben mik történhetnek?

Nem szándékom minden eventualitást elősorolni; mert tervem ez alkalommal védokaim körül csak néhánynak engedi meg használatát. – Lássuk a felhozandókat.

Tehet ezentúl is úgy a többség, mint közelebből Sz . . . megyében cselekvék, hol a más pártból egy ifjú atyagyilkosságért vádoltaték. Több tanuk látták e borzasztó merény' elkövetését. A bűnös előtt kinyílt a börtön'' ajtója, és körülfogák őt egy keskeny és szűk hely' sötétsége, nedve, életfogyasztó légköre, a magány' kedélysülyesztése, a vallatok' faggatása, a szenvedés' görcsei, a halál' rémképei és ... *A lelkiösmeret mardosása:* egészíthetik ki olvasóim elakadott szavaimat. Nem – uraim! – szerencséjére az ifjúnak és szégyenére a polgári társaságnak illy körülmények közt is a lelkiösmeret makacson hallgatott, míg végre.... megérkezik az atya, kinek halála olly „bizonyos volt, és kérte a bírót, hogy gyermekét bocsássák már valahára ki a fogságból.

A többség továbbá a kisebb szám' szájasabb, de szegényebb embereit tömegenként rekeszteti be. Kik aztán a megye' börtönében az üres órák alatt és ezen órák' száma naponként tetemes mennyiségű, miután az alvás' foglalatossága minden időt magának nem igényelhet – törhetik fejüket a sors' azon nagy talányán, miszerint valaki bűnössé válik azért,

mert a jövőendő titkait nem leplezheti fel, s következőleg a szabad választás' joggyakorlatát arra is használhatja, hogy olyat éltesen magas hangon, ki aztán – mint utóbb kisül – a hatalompolczra felfergetni elégtelen.

A többség ezentúl is kinyilatkoztathatja, miként a megyei visszaélések' megítélésében részrehajlatlan egyik párt sem lehet, s tehát idegen íróra kell minden illy természetű ügy' ellátását' átruházni. Azonban miután megállapodása' szükséges corollariumául szép számú egyént hűsre tétetett, közgyűlésekben szünetlen vitatkozhatik a felől, hogy ezek; pörét felvenni következtelenség volna, miután a törvényhatóság a pártversenygések' megvizsgálását másra bizta.

A megyei ítélőszék az előleges nyomozatok' megtételében és a büntetés' elhatározásában – mint fenébb is említtem – túlszigorú lehet elfogultságból, pártérdekekhez tapadó gyarlóságból, sőt világos részrehajlásból is.

A megyei Itélőszék gyakran válhatik viszont ezen okok' következtésében hanyaggá, formásságok' túlzó barátává, az ügyfolyam' tömkelegében mindenütt akadályokat és bebonyolítást keresővé stb.

És már most kérdem: mit csináljon illy viszonyok közt a kormány, kit a törvényhozás sok buzdításokkal látott ugyan el, de semmi specialis szabályokkal nem segít?

Neki alkotmányunk' szerkezeténél fogva módja nincs a legapróbb részletek fölött örködni, és a visz-

szaeleéseket kútfejeiknél támadni meg. Továbbá rendszerünk már természete szerint olyan, hogy azoktól, kik a közkereset' megindítására, az okiratok' keletkezésére és bírálatára, a helyi körülmények'' mérlegbe vetésére, szóval: az egész vád' színezetének megadására előszer és csaknem egyedül folynak be, tudnillik az *alsó törvényszékektől* függ leginkább a büntető kereset alá vetett egyén' lakoltatásának mértéke, s függ főként az előleges börtönötetés' hossza, melly nálunk számos esetekben tartósabb és mindig lélekkínzóbb, mint azon fenyítés, mellyet a bírói hatalom ítéletileg mond ki.

Ismétlem tehát: mit cselekedjék a kormány illy viszonyok közt?

Ha az Országosan szívére kötött jó rend' minden áron helyreállítására törekszik, és a mi megyei bírálóinkat véres munkáikban – mellyek különös vegyitekéi leendenek az üldözésnek és lakoltatásnak, az igazság és bős u utáni lihegésnek, a hanyagság' és tulfürgesség' változó jeleneinek-elősegélteni fogja, akkor sok ártatlannak szenvedése nehezülend rája is és a korona' pántjai a vérrozsdától elhomályosodnak.

Ha pedig igazgatásunknál azon emberbaráti szelíd, szánakozó szellem, melly mindig jellemvonása volt, kerülend felül, s miután egyes esetekben az igazságos Themisnek rendszerünk' tulajdonai miatt kevés kedves áldozatot nyújthat, legalább törekedni fog inkább a megyei féketlenségeket elnézni, mint hozzájok toldani a törvényszéki visszaéléseket is: akkor épen mi – kik megtagadók tőle a sikeres erői,

miután a haza' minden lépteni együttthatását se-
gédül nem ajánlok – fogjuk talán legelőszer kérde-
ni: nem hanyagolta-e el kötelességét, vagy nem
használta-e balul befolyását? És ha e vád részünk-
ről meg sem történék, nem fogná-e egész Europa
gyöngeséggel vádolni kormányunkat, midőn a ma-
gyar haza' egész területén több kicsapongást látand
a szabadság' és alkotmányos formák' örve alatt meg^
torlás nélkül üzetni, mint a mennyit hajdan egy dur-
vább korban az anarchia' mindig égő tűzhelyénél,
a lengyel földön dúlongani szemlélt?

*Mennyi felelőség terhelné ezen az úton igaz-
gatásunkat!!*

De lássuk, mi vár rá a *második utón*, tudnillik
azon esetben, midőn a rakonczatlanságok' fékezé-
sére *olly módszert választ, melly* – mint, főlebb
mondám – *nem törvénytelen ugyan, de minden
aggodalmat fölfegyverkeztető.*

Szathmármegye őszintén elösmerte, miként sar-
kaikból kiforgatott viszonyai közt a megyei kicsa-
pongasok' tárgyában senki előszeretet és gyűlölség
nélkül nem ítélné, ennél fogva nyomozás és bírás-
kodás végett *királyi biztost és deleyatum forumot*
kért. Ha az országgyűlés részletes törvényekkel
nem lépne föl, és a magukra hagyott megyék új
erőszakok' színterévé válnának, akkor bizonyosan
számos törvényhatóság fogná Szathmár' példája sze-
rint illy intézkedésért ostromolni a trónt. Es minden
hozzávetések engem arról győznek meg, miként a
kormánynak, ha ezen irány divatossá kezd válni,

kettő fog a jó rend fentarthatása' tekintetéből érdekében állani 5 *egyik*, hogy befolyásával a delegatum forumokra hivatkozást elősegítse, mert körülményeink közt csak ezen bíróság' eljárásától várhat a megyei kicsapongások' kérdésében részrehajlatlan Ítéletet; *másik*, hogy a rendkívüli vizsgálat-tételeket és ügy-ellátásokat a hatányosság' teljes mértékével működtesse, mert csak eként írhatja ki, ha nem is gyököstül, legalább bujább sarjadékaiban a veszélyes féketlenségeket.

Már most én fel sem hozom azon befolyást? melyet a legjobb irányú delegatum forumok is gyakori előkerülésökkel a lenge jellemű tömeg' erkölcsiségére, és a becsvágytól ostromolt nedv-alkatúakra gyakorolnak; hanem mellőzve minden lélektani észleléseket, csupán azt kérdem: nem fogna-e maga a szabadelvű párt – mely a megyehatóság' jogkörét szertelen óvakodással őrizvén, az országgyűlést a kétségtelenül szükséges lépéseknek rögtöni megtételétől, Wesselényi' nézeteire hajolva, elrettentette volna – illy körülmények közt igazgatásunk ellen gyanakodást táplálni keblében? Nem rémítené-e el a szabadelműeket e hatányosság, mely azonban egyedül vezethet némileg célra; e szigor, mely okvetlenül szükséges; e felfüggesztése a rendes organok' működésének, noha közakarat által történt; e túlsúlya a teljesítő hatalomnak, mely épen azért, mert a törvényhozás általános eszmék' papirosra tételével hívé kötelességét bevégeztnek, egyedüli horgonyává válik a vészkörzött álladalomnak?

Még egy körülményt említek.

Szathmármegye elhatározta, hogy ezentúl minden választások alkalmával katonaság vonassék Nagy-Károlyba a közcsend' védelmére. – Ha jól emlékszem, a követküldések alatt – mindig a leghelyesebb okokból és eléggé nem dicsérhető óvatossággal – három megyében fékezte fegyveres erő a korteskedés' tombolásait. E neme a szükségben segítésnek több helyen fog mellőzhetetlenné válni, ha az országgyűlés is rögtön nem törekszik sikeres törvényekkel orvosolni kórállapotunkat. – És most kérdem: nem aggódnának közülünk sokan illy gyakori látványra? Nem kételkedhetnének-e helytelen gyanakodással, hogy a tanácskozási teremnek szuronynyali rendszerezett körülvételése olly fejleményeket is idézhet elő, miktől őrizkedni szükség? – Aztán ha a nyers erő, melly szokatlansága miatt még most a sorba állított katonaságtól retteg, részeg dühében egykor vakmerőségre vetemednék, nem vádolnák-e némelyek a következményekért azon állományi hatalmat, melly midőn a jó rendet helyreállítani akarta, a haza' esdeklő kéréseire és a törvényhozás'' felszólítására hajolt?

Ezekből is láthatják olvasóim, hogy a Wesselényi által javaslott felirat mekkora felelősséggel terhelné igazgatásunkat.

S pedig, tiszta meggyőződéseim szerint, a nemzet' életének csontvelejéig hatóbb csapás nem érhetné hazánkat, mint azon esetben, ha igazgatásunk, mellynél boldogítóbbat ezer éves történesze-

tünk alig mutat föl, népszerűtlenné válnék. Éber figyelemmel kell tehát kerülnünk olly helyzetek' előidézését, mikből ezen köz-calamitas kibonyolódhatik. Wesselényi Miklós egész lélekből a haladás' embere. Az ő kristálytisza hazafisága nem tűrhetné el legkisebb árnyolatát is azon gondolatnak, hogy mostani kormányunk, melly a királyi előterjesztményekkel korszerű reformoknak zászlóvivője lön, valaha a törvényhozás' balfogásai által a közvéleménynek maga iránti elhidegülését érezni kénytelenítették. Honnan származik ezen ellenmondás? Ószinte véleményem szerint onnan, hogy Wesselényi azon súlyos esztendőknek, mellyek közjogok' védelme közt telének el, minden csapásai ellen férfiasan küzdve, kegyelettel viseltetik – s ezt a leghelyesebben cselekszi törvényhatósági rendszerünk iránt, melly eléggé nem hálálható' szolgálatokat tön nemzetiségünknek és alkotmányunknak. Azonban őt ősi intézményünkhezi ragaszkodása idegenkedéssel tölti el minden olly tervre nézt, melly annak jogkörét távolról is érdekelhetné. – Most a visszaélések a nemzetet óvó- és háritószerék' kigondolására és alkalmazásba vételére szólítván fel, és parancsolólag kényszerítvén, Wesselényi a hazánkat sorvasztó kórállapot' terjedelmét s vérvesztegető erejét rögtön észlelte ugyan, és nem késék kiválogatni azon eszközöket, mellyek sikeres segédet nyújthatnak, de miután ideje, s talán kedve sem volt? legalább négy fal közt s önmagávali tisztábajövetel kedvéért analysis alá vetni megyei hatóságunk'

létszerét, működését, cselekvés-körét, kinövéseit, kellékeit, mik átalakulásnak és kifejtésnek, s viszont kellékeit, mellyek feledésnek s elporhadásnak valók: saját eszméitől-mint látszik-megdöbben, s különben erős lelke a sejtett, de át nem vizsgált eredmények' súlyától ingadozni és alározkadni kezdett. A helyett tehát, hogy alapeszméül tűzvén ki, *miszerint most a megyék' teljes elrendezésébe elegendni nem kell, s nem lehet*, nézetei' tájékozása végett előbb tisztába jött volna a mikénti elrendezés' perspectivájával, s aztán *kettőre* határozta volna el magát; *először*, hogy czélszerű rendőri és büntető szabályokat gondolj an ki, s ezeket a szerint, miként szelleme előtt elterül az általa óhajtott kifejlődési folyam' – processus' – tájképe, az országgyűlés és municipiumok között-józanon értelmezett jogkörük' egész figyelembevételével – életbe léptetés végett eloszszza; *másodszor* pedig, hogy olly intézkedéseket javasoljan, mellyek a megyék'' gyökeres elrendezését nem foglalják ugyan magokban, de folytonos működéseikkel, s lassanként alakító és változtató hatalmukkal egyenesen arra törekednek, hogy ezen crisis ne rendítéssel, rombolással, vonaglások közt, az életerő' kimerítésével, az eszmélet' eltompításával s kétséges napok alatt, miknek hogyan leáldozását nem tudjuk, jelenkezék és ostromolja a nemzettestet 5 a helyeit-mondom – hogy e két nemű teendőkre határozta volna el magát, sok hatányos és fölbomlást s fejetlenséget gátló nézeteket tervezett ugyan ki, de midőn

azon stádiumra kellett okvetetlenül elérkeznie, hol minden egyes eszméinek foganatosítására szükség volt választást tenni az eszközök közt, és a municipiumot vagy törvényhozást cselekvendőkkel fölrüházi: ezen keresztösvényen megállott, tanakodék a tovább indulás' iránya felől, s végre- tévutakra jutott. Mert a megyék' autonómiáját a féltékenység' teljes szenvedélyével törekedek megötalmazni, de épen azon határvonalokat, mellyeknek a törvényhatóságok' jogöszevegét körzeni kel – ha azt akarjuk, hogy országunk egységgel s maga ezen autonómia tartós főnállással bírjon – nem vizsgálta eléggé át és különbözteté pontosan meg. Hogy tehát a municipalrendszer' igényeiből valamit történetesen ne koczkáztasson, minden fontossággal bíró és eredményeket fejlesztő javaslatait egy kötegbe gyúrván, a törvényhatóságok' kezébe tette le.

És így kétség kívül elérte azt-mit természetesen szem elöl téveszteni soha nem kelle-miszerint indítványai a megyék' jogait nem háborgatják; de hogy azok, a nemzeti kórállapot' megszüntetését valósággal eszközölhetik-e? ez iránt, legalább bennem, tömérdek kétlést támasztott.

Igyekeztem főnebb megmutatni, mikép Wesse-lényinek csupán általános kifejezésekre szorítkozó törvényczikke által jelen országgyűlésünknek szerfelett kevés hivatás adatnék a közveszély' elhárítására. – Hosszason s talán olvasóim' unalmára fejtegettem, miszerint azon fölírás is, melly hatányosságra szólítaná kormányunkat, vagy első sorától

az utósóig papiros-malaszt volna, mert ez az országos közremunkálástól nem segítette, illy kényes kérdésben teljes súlylyal föllépni vonakodnék; vagy igazságtalanságra és kegyetlenségre vezetne, midőn arra bírná, hogy a fejetlenség' elnyomásáért pártgyűlölség' epéjével átáztatott ítéleteket érvényeseknek tekintsen; vagy – végre – kormányunkat önhibáin kívül népszerűtlenné változtatná, ha tudniük a körülmények' kényszerítése által olly eljárásba sodortatnék, melly hatányosságával, irányával a bizodalmatlankodó kedélyekbe agályt, gyanút és balramagyarázást plántálhatna.

Eddigi folyamából cikkemnek talán az is kitűnt, miként a corruptiól bűnéből és a nyers erő' zsarnokságaiból keletkezett zavarok' lecsendesítése körül sokat vagy épen mindent a megyéktől várni, az emberi természetnek és törvényhatósági intézményeinknek félreösmerése volna.

Nem mellőzhetek még néhány észrevételt ezen elhatározó súlylyal bíró kérdésben.

Senki tagadni nem fogja, miként a jó rend' helyreállítása' és biztosítása' tekintetéből szigorú rendőri és fenytő szabályokra szükségünk van.- Wesselényi maga is illy meggyőződéstől áthatva, a *Pesti Hírlap'* 258-ik számában eként nyilatkozik: »*Ne engedjessék, hogy a gyűlésekre csoporttal, vezérek alatt – mondhatni – serget alkotva jőjenek s ott így legyenek. Gyűlések' alkalmával minden utcáni és mezőm éjjeli tariez, minden kiabálás, s személy vagy tárgy iránti tetszés-*

vagy nemtetszésnek gyűlésen kívüli s kiáltozó kifejezése legyen tilos; tekintessék büntetendő rendbontásnak. Itatni s vendégelni ne szabadjon, sem közvetlen, sem közvetve. A nemes communalások' hadnagyai felelősek legyenek minden kicsapongásért és kihágásért, mellyet a kezök alattiak tesznek; azok illyeket, vagy kik megszegedtek, tartozzanak az ülésbeni megjelenéstől eltartoztatni, sőt a gyűlés' helyéről is eltávolítani, mit ha nem tehetnének, tartozzanak azt mind a fő- vagy alispánnak mind a Rendeknek bejelenteni".

Nem azért idéztem e sorokat, mintha azok' tartalmát és az előszámlált tilalmazások' czélszerűségét vitatás alá vonni akarnám. Ez tárgyamtól félrevezetne, miután én csak egy formássági kérdés fölött küzdök, bebizonyítani törekedvén, miként nem a megyéknek, de egyenesen az országgyűlésnek szerepe a nyers erő' gorombább visszaéléseinek megszüntetése.

Kérdem tehát: hogy ha ezen rendőri és részint büntető szabályok szükségesek' egyszerűsmind megyeileg életbe léptethetők-e'.

Megengedem, mikép ott foganatosíthatnak, hol kevés kortes van, vagy ott, hol merész izgatók és ingerült pártvezérek, kik czélaik' kivitelére zavart, dúlongást és fölforgatást óhajtának, még nem léptek színterre, és nem sülyesztették el a nép' erkölcsiségét, a józan nézetű egyének' és hivatalhatóságok" tekintélyét: szóval ott, hol épen e lé-

nyék miatt az említett szabályokra aránylag kevés szükség van.

De lehet-e e rend élmények' hozatalára és sikeresítésére számítani Szathmárban, Szabolcsban, Gömörben s általán azon megyékben, hol hatalmas főnökök léteznek, kiknek életelemök, légkörük a zavar és viszály; kik, mint a jégmadár, viharban emelkednek magasra, vagy örvény fölött édelegnek: hol továbbá szenvedély-részeg csoportok vonulnak évnegyedenként a fenyték s álladalmi rend elleni táborozásra, és több ezer ólmos bot foly be a háttározatok' kieszközlésére?

Aztán ha a rendőri és büntető cikkek papirosra tétetnének és olykor holt betűknek nem maradnak is, mi biztosít engemet ennyi befolyásnak pártcélokra ki nem zsákmányoltatásáról?

Továbbá ha szintén a körülménytől félnem nem is kellene, vagy miután az országgyűlés által hozott ezen osztályú törvények a végrehajtáskori visszaélés' megszüntetéséről hasonlólag nem kezeshetnének, tehát okvetlenül el kellene magamat némi véletlenre szánni: nem kérdendhetem-e a háttartalanul tisztelt Wesselényi Miklóstól, *hogy csak illy kisebbszerű büntető szabályokra van-e szükségünk?*

Azt hiszem, miként Wesselényi Miklós velem egyetért, hogy a nyers erő' diadalmairól szóló krónikák ezentúl is beszélhetnek rendkívüli események felől és a zalamegyei *9 sonette'* szerzője szép rímekben; Högyészai Máté úr pedig Tinódi' modorá-

ban énekelhet még néhányszor következő hóstettekről:

N. „, a köriratok’ nagymestere, öszvevonván az adó ellen felkelt nemességet, s egy mértföldre fővárosunktól a gyűlésre siető alkotmány-rontókat megtámadván, szélyelverte. Az ólmos bot gyors forgatói közül hogy hányan tüntették ki magokat, azt a keletkezett zavar és a szaladok’ pán-félelme miatt megmondani lehetetlen. De minden esetre bizonyos, hogy a haza’ megszabadítását egyedül *N.*-nek lehet köszönni; mert a más párt’ szóvezetői a csata’ hírére gyűléstermünkben megjelenni nem mervén, a nem-adózók nagy többséggel dicsekedhetének. –

N. N. pedig megszégyenítette a touloni kis patantyúst, kitől még a mamelukkok is rettegtek; mert midőn észrevéve, hogy a határozatok saját inye’ és pártunk’ ízlésének ellenére fognak kiütni, nem tön úgy mint amaz, ki nagy teketoriával vezeté bé a *conventbe* a szuronyokkal felfegyverzett legénységet, s addig gyakorla ott különböző katonai fejleteket, míg végre a törvényhozó urak lassanként az udvaron kun találák magukat; hanem magyar egyenességgel kurjantotta el magát, és ezen ünnepélyes jeladásra árva cserfák és ólmos bunkók szöktették a zöld asztalon keresztül, és üzték ajtón s kapun ki a tekintetes Rendeket. ‘ –

Illy tartalmú dalok’ készítésére, nem kétlem: nyílik, vagy legalább a múltakból vont hozzávetések szerint nyílhatik megyéinkben alkalom.

De hogy komoly tárgyakban szűnjek meg nem komolyan szólani; „nemzeti kórállapotunk” mé-

lyen tisztelt írójától csupán azt kérdem, nem kerülnek-e elő a nyers erő' betyárkodásai közt olly súlyos merényletek is, mellyek a rendőri fenytéseken felül vannak, és kívül eddigi büntető törvényeinknek megtorlásán? s ha igen: ekkor a lakoltatást, melly az elkövetett tény' természeténél fogva a legterhesebb neműek közé tartozand, törvényhatóságunk szabja-e ki, és *municipalis határozatok' nyomán ítéljen-e el egyéneket évekik tartó rabságra?*

Véleményem szerint ez 4 okból volna helytelen; mert

1-ör némelly megyénk' olly gyászos alakot ölthetne magára, mint például Florencz a közép időben, midőn a *Ceppiék* és *Donatiak* – a *fejér* és *fekete* párt-örjögőleg versenyeztek a legvéresebb törvények' hozatalában, hogy egymást kölcsönösen megbuktathassák.

Mert

2-or az ötvenkét autonómiának, a legkényesebb kérdésekben olly különböző tárgyú, mértékű és ügyfolyamú büntetései támadnának, hogy végtére az ezerképen faggatott tömeg zavarba jövén a tilos' és szabados' fogalma felől, azt hinné, hogy egy szélszélyes daemon találta ki a bűn és erény közti különiséget.

Mert

3-or nincs ember, a ki megmagyarázhassa: miként teheti következetesen országgyűlésünk azt, hogy némelly terhes bűnre *criminalis codexet* ké-

szítsen, míg mást, melly hasonló fokú, vagy talán még súlyosabb, a megyék' jegyzőkönyveire bízson? Miként lehet, *hogy* egy csoport apró bűnökre nézve meghatározza, miszerint azok el ne nézessenek; csupán rendőri vétségeknek ne tekintessenek; közkérésre vonassanak; az ítéletben különböző szempontok alá jöjenek a bűnszerzők, felbújtók, bűnszövetségesek, bűnsegédek; határozott mértékig vétesse-nek figyelembe a beszámítás' lépcsőzetei és a visszaesés' foka: míg ellenben néhány címeres gonosztettet azon javadalomban résztett, hogy a megyei többség' hullámozása szerint olykor hazafiságnak, vagy legfőlebb furfangos csínnak tekintessék?

Mert

4-szer akkor is, ha netalán a megyék' megtorló határozatai a legbölcsebb szempontból indulnának ki, és a legtökéletesebb öszhangzásban volnának az elkövetett merényletekkel, a kormányvágyván ugyan a rakoncátlanságok' fékezésére, de teljes decentralisatiot nem óhajtva – felfüggeszteni a rögtönzött büntetés-nemeket épen azon elvből, mellynek hódolva Pestmegye' igen czélszerű, nem is akkora meghasonlásra vezető, és régi törvényekben gyökerező bűnvádi határozatait megsemmisítette.

Ezen megjegyzéseim után a tárgynak más oldalára térek át.

Wesselényi a legvilágosabban vévé észre, miként még azzal nincsen minden veszély elhárítva, ha a korteskedés' zabolátlanságai megtorlatlan nem maradnak. Ő sokkal mélyebben látott viszonyaink'

szövedékeibe, hogysen sorsunk fölötti aggodalmainak föl ne tűnjenek egész rémületességekkel a nyers erő' túlsúlyából folyó eredmények. Ő állhatatosan hitte, miként olly tömeg, melly míveletlen, elfogult, megvesztegethető, konok, ingerlékeny, visszaélésekhez tapadó, gyűlés-termeinkbe csődülve, anélkül, hogy törvényt tiporjon, földülhatja hazánk' jövődjét; ennélfogva jól tudja, hogy a kórányag' kiirtására organicus szabályt is kell használnunk. Ezen meggyőződés irata vele a Pesti Hírlap' 260- és 261-ik számában megjelent vezérczikkeket, melyekben páratlan elmeéllal bonczolja a nemességnek választási s köztanácskozási jogát, és ezen jog' gyakorolhatására nézve következő kellékeket tűz ki:

„Iszer írni s olvasni tudás, e nélkül a tanácskozási nagyara igen fontos tárgyak' felfogására azok iránti vélemény- s szavazat-adásra szükséges értelmesség, s annyival inkább ismeretek alig levén föltehetők, sőt bajosan csak lehetségesek is.

2szor azon nyelvnek tudása, mellyen a tanácskozások folynak. Miként vehessen ugyanis valaki tanácskozásban részt, miként adhassa a tárgyak iránti szavazatát, hogy ha azokat nemcsak tartalom', de nyelv'' tekintetében sem érti?

3szor, ha nem is bő s kimerítő ismeret, de legalább egy kis fogalom, s nem fonák, hanem helyes képzet: a) a fejdelem s hon, vagy is a törvény, felsőbb rendeletek s elöljárók iránti köteleességekről, – b) a fejdelem', a nemzet'' s ne-

messég' jogairól; – c) a polgárság' s parasztság' helyzetéről; – d) az országgyűlés'' s a megye? hatása' köréről.

Kik ezen kellékekkel felruházottaknak tállatnak azok ennek következtében tanácskozó s eldöntő szavazattal bíró tagokká válnak k ö z ü l n ö k i vagy más nevezet mellett, s mint ilyenek összeiratnak. Ezek esküt teendenek le, a megyének közgyűlések ^ választások s tanácskozások iránti rendszabásai szoros megtartására; törvény s felsőbbség iránti tiszteletre s engedelmességre, s hogy szavazatukat csak meggy ő z ő d é s ö k szerint, és soha is pénz' vagy ígéreteli következtében nem adandják.”

A *qualificatio* – épüljen bár ezen alapokra, vagy pedig merőben más elvre és az európai eljáráshoz közelebb eső kiindulási pontokra-minden esetre olly nagyszerű kérdés, melly a dolgok' fenálló rendének színét lényegileg megváltoztatná, és bizonyosan Anglia kisebb átalakuláson ment keresztül a reform-bill' behozatalával, mint a mekkora honunkat a *qualificatio*' elfogadása által érné. Illy eredményteljes szabályok' létesítése a megyék' hatáskörén kívül esik. És mi ha az országgyűlést a municipál-rendszer' szolgálójává tenni nem akarjuk; ha hitelt kívánunk adni azon állításnak, hogy Kárpáttól Adriáig egy és nem ötvenkét Magyarhaza van: akkor bízzak a nemzetet képviselő testületre olly törvényeket szerzem, mellyek nem részletes, nem helyi eredményekben merítik ki magokat, de Sybilla

9 könyveként egy haza' egész jövődjéről szólnak. Különben is: mi támaszta napjainkban heves vitát a *verificatio* kérdése körül? Miért pártolja az ellenzék *Turmező* sérelmét? Talán valami bölcsesség rejlik abban, hogy a horvát országgyűlésen egy darabocská szabadítékos földről minden nemes ember személyileg vegyen részt, míg másfelől sokkal terjedelmesebb megyék képviselőket küldenek? – Ki ne tudná, hogy itt épen azon elv támadtatik meg a Rendek által, mit Wesselényi indítványolt? Követaink tudnillik azt hiszik, hogy a szavazati jog³⁶ gyökeres megváltoztatása a törvényhozás' körébe tartozik. – De ha szintén különbség volna is a *zágrábi* követelés és *Wesselényi* javaslata közt; ha továbbá a *qualificatio* épen akkora joggal határozathatnék el *keblileg* a megyegyűléseken, mint *átalános kötelezés mellett* törvényhozó' termünkben: akkor is viszonyaink közt nem volna eszélyes kísérlet azt *municipalise* és nem *országos* tárgygyá tenni, mert mint helyi szabály csak ott fogadtatnék el, hol kevés kortes van; ellenben ott, hol hatalmas a nyers tömeg, minden erőködés' daczára visszavettednék, s tehát *nemzeti kor állapotunkon* gyógyítana, hol nem kell, s nem gyógyítana, hol szükség. Állításomra már is egy bizonyítással szolgált a különben aránylag polgárosodott *Sopronmegye*, hol azon parányi *qualificatio* is, hogy a suhancz, ki még a háztartás' gondját sem próbálta, szűnjék meg addig szavazatával és ólmos botjával boldogítani a hazát, míg fér-

fi-kort nem ért, nevezetes többséggel bukott meg. Es állhatatosan hiszem, hogy ha a *qualificatiot* megyei kérdéssé teszszük, könnyebben keresztül fog menni egy *reformer* barátomnak azon eredeti ötlete, hogy minden 14 éves gyerek részt vehessen közügyeinkben, mint Wesselényi' javaslata.

Előadtam az okokat, mellyekből szükségesnek látom a megyékben eláradt visszaéléseknek főként törvényhozás általi megszüntetését. – De midőn épen főnebbi soraimat bevégezém, történetesen szemem azon lap felé fordult, hol Wesselényi azért akarja magukra hagyni még 3 évig a megyéket, hogy aztán a gyakorlati eredmények a közelebbi országgyűlésnek gyökeres terv' készítésére irányul szolgáljanak. E gondolatra fájdalmas érzés rezgett keblemben. Boldog isten! nekünk szükség-e még várakozni? mintha tegnap ugrott volna ki egy bokorból nyulszívvel a korteskedés, és hét sváb akármikor keresztül űzhetné az operencián!! – Majd ha mint Triton fog búvárkodni a visszaélések'' tengerhulláma közt a fejetlenség, kiálthatja Pozsony: „*claudite rivos!*” és készülhetnek gőz-sajton a törvény hozás' codexei, s mégis a zavar nem szünend meg, és ha óriási erőfeszítéssel el is nyomathatnék, a nép' erkölcsisége martalékká lön.

Wesselényi Miklóst ezen ötletre nemes s ön-áldozó indulat csábította. Ő féltette néhány követünk' népszerűségét, és némelly haladási kérdés' ideiglenes koczkáztatását. – Itt egy régi történet' emléke

támad föl lelkemben. Aristodemus – Messena’ leg-hűbb polgára-drága kincsét, egyetlen leányát ol-tárhoz vezette, és gyilkot mártott szívébe, mert hí-vé, hogy a vakeset’ bálvány-istene e vér-díj’ árán megengesztelődve, a haza’ végveszélyét eltávoztatja. Ő csalatkozott ! – És ön, Wesselényi, annyi évek’ forgása közt féltékenyen ápolt kedveltét, azon kin-cset, mellyért keble lélegzel, szíve ver: a *szólás-szabadságot* a vak erőszak’ szilaj vágyainak zsák-mányul veti-e? – És ha számításai kijátszodtat-nának; ha a megyék dúlongások’ táborhelyévé vál-nának; és néhány ábrándozó, miután mindenütt visz-szahatást szemlélt, elkeseredése közt tekintene a mil-liók felé, kik ingerülve vannak, és e milliók rész-vétet, együtthatást, felszólítást olvasnának a jelenté-keny szemekből, és egy új *Jaquerie* támadna, ak-kor .... ön kétségsbe esnék, mint Aristodemus áldo-zata’ sírjánál.

Csak néhány szavam van még.

1495-ben meghatározatok, hogy országgyű-lésekre ne követek által, hanem személyesen jelen-jen meg a nemesség. Ezen év óta rendszeren *tízezer* ember vett részt a tanácskozásban; de „esztendőn-ként legfőlebb *kétszer* hivaték öszve a diaeta.-Nálunk jelenleg négy ezer kortesnél többet *Nayy-Károlyba* és *Zala-Egerszeyre* sem lehet csődíteni; de másfelől az is igaz, hogy évenként 208 megyei közgyűlés tartatik. Azonban napi eseményeinknek főhasonlatosságát a 16ik század’ elején kell keres-

nünk. Forgassunk keresztül néhány lapot krónikáinkból.

Elvek fölött az első verekedés 1516-ban a rákos-mezei országgyűlésen történt, midőn Zápolya” fegyverzett párthiveit *Tomori* megszalasztotta.

Bacsón (1518-ban) a felekezetek már formaszerinti tábort alkotnak, és Bornemiszát kardal veszik üzőbe.

Rákoson (1525-ben) Verbőczy’ elnöksége alatt kevésnek találtatott azon fegyver, mellyel a nemesség az elvkérdések’ ótalmázására megjelent. Ez hibául tétetett ki. A tömeg megkedvelvén a nyilvános élet’ erőteljes mozgalmait, diaeta után *Szerencsésnek* – a kincstárnoknak – házát ostromolni kezdi, és a főnök-úr a vár’ falazatáról kötéllel leereszkedés’ utján menekedhetik.

A hatvani gyűlés forradalommá változott.

Ezen vitatkozások alatt óriássá nőtt egy szomszédhatalom; nálunk pedig nem kelle oraculummi szó annak megjóslására, hogy a viszályokba merült és elerőtlenült magyar nemzet egy véletlen – egy vesztett csata által tönkre jut.

A nyers erőnek elvkérdésekeni első zsarnoksága után tíz esztendő múlva földerül Mohács’ vérnepja.

Jelen korunkban 1841-ben, december-hónapban, nyert elvek fölött első diadalt a nyers erő. Jegyezzük naptárainkba hármassal fel – mert az emberi elme feledékeny – ezen hónapot. – Mekkora hasonlatossága kül- és bérvizonyainknak a

régiekkel! És hány év kell 1841-től.....De
ne törődj, nyájas olvasóm! jóslatokkal,

„– – – – nec Babylonios
„Tentaris numeros, ut melius quidquid
„– – – sapias.”

Vége az első füzetnek.